

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och
jordbruksvetenskap

PERENNPARKEN PÅ ÖSTERPLAN

NATURLIKA PERENNPLANTERINGAR I UPPSALA

Elias Stålnacke
Examensarbete • 30 hp
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Institutionen för stad och land
Uppsala 2021

Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur, Uppsala
Examensarbete vid landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Kurs: EX0860, Självständigt arbete i landskapsarkitektur, A2E -
landskapsarkitektprogrammet – Uppsala, 30 hp
Kursansvarig institution: institutionen för stad och land
Nivå: Avancerad A2E

© 2021 Elias Stålnacke, e-post: elias.stalnacke@hotmail.com

Titel på svenska: Perennparken på Österplan - Naturlika perennplanteringar i Uppsala.

Titel på engelska: Österplan Perennial Park - Naturalistic perennial plantings in Uppsala.

Handledare: Lars Johansson, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Åsa Åhrland, SLU, institutionen för stad och land

Biträdande examinator: Helena Espmark, SLU, institutionen för stad och land

Omslagsbild: Illustration av författaren.

Upphovsrätt: Samtliga bilder/foton/illustrationer/kartor i examensarbetet publiceras med

tillstånd från upphovsrättsinnehavaren. Där inget annat anges är de författarens egna

Originalformat: A3

Nyckelord: gestaltning, växtgestaltning, naturlig, plantering, perenner, park, Österplan, Uppsala

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

PUBLICERING OCH ARKIVERING

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i JA, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i NEJ, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

☒ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

FÖRORD

Tack till min handledare Lars Johansson för all hjälp
och stöttning under arbetets gång.
Tack till familj och vänner för stöd i alla lägen.

SAMMANDRAG

Landskapet i städer idag ser väldigt annorlunda ut jämfört med naturen utanför. Ökad täthet i det urbana landskapet innebär nya utmaningar för plantering inne i städer. Under åren har den miljön förändrats drastiskt och en allt större markyta har hårdgjorts. Detta har medfört att levnadsvillkoren för både människor och växter ändrats avsevärt.

Många människor uttrycker en önskan om att ha nära till naturupplevelser i sin vardag, då dessa främjar såväl fysisk som mental hälsa. Med mindre yta tillgänglig för urban grönska behöver dess kvalitet och funktion öka. Planteringar i stadsmiljö behöver ses som mer än utsmyckning. Naturlika perennplanteringar är en metod för att skapa gestaltade artsamhällen, inspirerade av naturens dynamik, diversitet och strukturer. Målet är att uppnå mer robusta, hållbara planteringar med lägre krav på skötsel. Med denna metod skulle naturupplevelser kunna introduceras i stadsmiljö.

Arbetet undersöker genom gestaltningsprocessen hur naturinspirerad växtanvändning kan skapa förutsättningar för naturupplevelser i den urbana miljön, med utgångspunkt i teori kring gestaltning av naturlika perennplanteringar. Syftet är att med naturen som inspiration gestalta en park som med växtanvändning skapar upplevelser för hela året.

Genom arbetets olika delar presenteras processen för att ta fram ett gestaltningsförslag för Österplan i Uppsala, med särskilt fokus på växtgestaltning. Platsen utgörs idag till stor del av bilparkering och gestaltningen visar dess potential att omvandlas till park för att bidra med naturupplevelser för människor i Uppsala.

SUMMARY

The environment in cities today is very different from the nature surrounding them and increasing density of the built landscape provides a new set of challenges for urban plantings. This is an environment that has been subject to a lot of transformations over the years and thus the living conditions for not only humans but also for plants have changed with more and more city space being hard-surfaced.

At the same time we see a desire in people to experience nature and this has benefits for mental and physical health. With less space available for urban green, the quality and functions it provides must be increased. If new plantings in urban areas are to do this, then perhaps they should be seen as more than ornaments, their purpose could be broadened.

Naturalistic planting is a method that aims to provide nature-like experiences with designed plant communities. By mimicking the structures and biodiversity seen in naturally occurring plant communities the goal is to create more robust, resilient plantings with lower maintenance requirements.

The aim of this master thesis is to create a design proposal for a park using naturalistic plantings to provide experiences of nature in an urban area.

A quick map survey of parks in central Uppsala shows a profound difference between the eastern and western sides, where the east side has a lot fewer parks available. One location which has been acknowledged by the municipality as a suitable site to develop a new park is Österplan by the railroad. Today it mainly functions as a parking lot but if it would be transformed into a park, it could provide recreational values for a lot of people.

METHODOLOGY

To form a basis for the design proposal, the process started with an overview of literature regarding both urban design and naturalistic planting. The purpose of this was to determine key factors of how to, in theory, design a park using naturalistic plantings as the main theme. These factors could then be used as a theoretical base for the design proposal.

The design process consisted of multiple site visits, studying and analyzing the chosen location and important aspects for implementing a park design there. This analysis was summarised in a series of maps and text, presenting important factors. As a means of gaining inspiration and concrete examples from actual park designs, two reference locations were studied. These were The High Line in New York and Frodeparken in Uppsala. They were chosen for their structural layout and use of plant material. Based on key factors noted in the literature overview, site visits and the reference studies a design program was formed, as a guide for the park design.

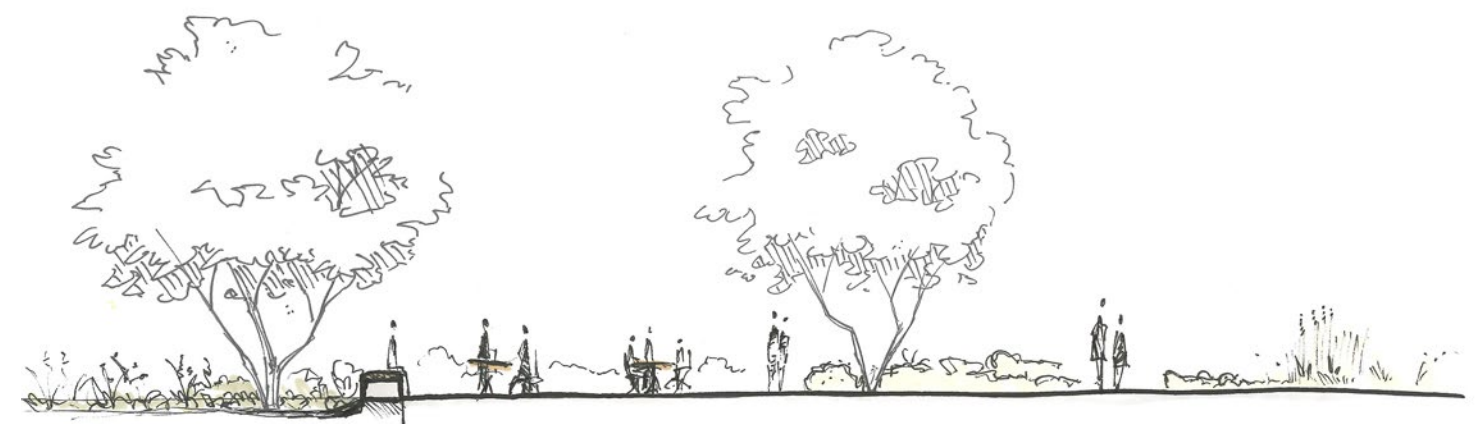
Throughout the process the site and various possibilities for its design were examined through sketches with pen and paper as well as in models, both physical and digital. Sketching serves as an important tool for testing and visualising different ideas. In this project the sketches were used to examine different designs for both overall structure of the park as well as for plantings.

Different ideas for plant compositions and structure being tested through sketching.

A low wall along the path can provide seating and a place to stop and watch the plantings.

An open area with place to sit down in both sun and shade.

The walking path through the park, perennial plantings on both sides.

DESIGN

The purpose of using naturalistic planting for the park design is to achieve a high biodiversity at the same time as invoking the experience of nature and creating enjoyable places for people to use. By doing this, a parking lot such as the one on Österplan can be transformed into something of much greater value for more people in the city.

The main character giving elements of Österplan noted during the site visits were the narrow and long stretched shape, the massive trees lining the eastern side and the sites rotation, facing the sun for most of the day. The design proposal is presented with an illustration plan for the general layout of the park and then focused on two specific sites showing the planting design in greater detail.

One of the main ideas for the overall design was to use plant material to create different visual characters throughout the park. Since Österplan is a very long but at the same time narrow space, multiple smaller rooms could be distributed along the new park, creating a connected park promenade with varying impressions along the way. The idea is inspired by the New York Highline, where different sections have been given their own characteristics through the use of plants varying from open meadow-like plantings to more dense woodland zones.

The following section presents one of the focus areas of the design, presenting the planting types and their selection of species.

The entrances to the park are presented to visitors with large prairie plantings. The grassland inspired vegetation provides visual interest throughout the seasons. Structural grasses act as a backdrop for the other perennials.

DISCUSSION

The final part of the thesis discusses methodology and results of the design process and how this has served as a means to realise the aim of the study.

By implementing naturalistic planting in a park design in an urban area, more people should have easier access to nature-like experiences and recreation. Doing this specifically on Österplan, as shown through the design process, the biodiversity should increase on a site that currently consists of mainly a few species of trees and mowed lawns.

Future studies could take this work further by for example examining urban naturalistic planting can be used to enhance specific ecosystem services. An interesting possibility for design studies in this theme would also be to do a more in-depth design of a smaller area, with specific spatial designs for the plant mixes.

One of the entrances to the park in autumn.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	10
INTRODUKTION	10
Syfte	10
Frågeställningar	10
Avgränsningar	10
METOD	11
ÖSTERPLAN	13
LITTERATURÖVERSIKT	14
UTEMILJÖ FÖR MÄNNISKOR	14
Utformning påverkar användning	14
Kriterier för god stadsbyggnad	14
NATURLIKA PERENNPLANTERINGAR	15
Naturlika planteringar	15
Gestaltungsprinciper	15
Naturtyper att inspireras av	16
Växttyper och deras form	16

GESTALTNINGSGÄRDET	18
PLATZSTUDIE ÖSTERPLAN	18
REFERENSROJEKT	22
The High line, New York	22
Frodeparken, Uppsala	23
SAMMANSTÄLLNING	24
PROGRAM	25
SKISSPROCESSEN	26
Övergripande gestaltning	27
Växtgestaltning	30
GESTALTNINGSFÖRSLAGET	32
Illustrationsplan	32
Parkrum	34
Parkentré	40
DISKUSSION	44
REFERENSLISTA	46

INLEDNING

INTRODUKTION

En viktig del i landskapsarkitektens yrkesroll är att gestalta utemiljöer som är funktionella samtidigt som de bidrar till ett ökat välbefinnande för de människor som vistas, bor och lever där. Målsättningen måste vara att skapa utemiljöer som människor kan nyttja och trivas i. I skapandet använder vi oss ofta av levande arbetsmaterial i form av växter. För att även dessa ska trivas och bestå kräver arbetet noggrann planering och ett stort mått av hänsynstagande till de olika växternas behov. Under det sista året på landskapsarkitektprogrammet öppnades mina ögon för en typ av plantering och växthantering, där de ledande tankarna är att inspireras av naturens dynamik och artrikedom. Vad är det för miljö vi skapar? Kan miljön liknas vid någon naturtyp? Vad växer där?

I takt med att städer byggs ut och andelen hårdgjorda ytor i urbana miljöer ökar, förändras förutsättningarna för växtlighet. Thomas Rainer och Claudia West beskriver i boken *Planting in a post-wild world* (2015) hur våra stadslandskap har förändrats genom åren. Miljön skiljer sig drastiskt från hur det såg ut i landskapet före urbaniseringen vilket har påverkat levnadsvillkoren för både människor och växter (Rainer och West 2015).

Med utgångspunkt i teorin kring gestaltning av naturlika perennplanteringar vill jag i detta arbete undersöka hur vi med växtanvändning kan skapa förutsättningar för naturupplevelser i den urbana miljön. Rainer och West beskriver hur vi inne i städer kan skapa miljöer som påminner om naturupplevelser. Hos många människor finns en önskan att uppleva naturen även i den byggda miljön (Rainer & West 2015, s. 24). Eftersom stadsmiljön genomgått så stora förändringar jämfört med den omgivande naturen krävs en viss omarbetning och stilisering, utifrån en urban kontext. Författarna menar att det inte handlar om de enskilda växterna i sig, utan om de strukturer och mönster som bildas vilka ger oss upplevelsen av natur (Rainer & West, 2015).

GRÖNYTOR I URBANA MILJÖER

Genom att gestalta grönytor i städer med inspiration från naturens strukturer och växtdynamik kan vi få en längre blomningstid, årstidsvariation samt högre biologisk mångfald (Dunnett & Hitchmough, 2004). Biologisk mångfald ger urbana ekosystem bättre förutsättningar att fungera (Naturvårdsverket, 2017). En större artvariation och olika biotoper ger ekosystemen en större förmåga att stå emot och anpassa sig till förändringar i klimatet. Detta är särskilt aktuellt i urbana miljöer och för människor bidrar en hög biologisk mångfald också med upplevelsevärden (Boverket 2019a). Offentliga planteringar i stadsmiljö kan ses som ett större system som bidrar med biologisk mångfald, habitat för olika djur och insekter, grönska och estetik för människor. Det finns utrymme att utforska hur samspelet mellan dessa olika aspekter kan utnyttjas och förstärkas för att skapa dynamik och ett föränderligt grönt inslag i stadsrummet.

PARKER I UPPSALA

I Parkplan för Uppsala stad listar kommunen olika mål som stadens parker ska uppfylla samt riktlinjer för hur detta kan göras. Ett av målen är att erbjuda skönhetsupplevelser för besökare och en riktlinje för detta är att skapa blommande planteringar med varierande växter. Ett annat mål är att skapa parker som alla ska kunna ta del av. Målet behandlar möjligheten att koppla ihop stadsdelar genom att utveckla tillgängliga, offentliga parker (Uppsala kommun 2014, s. 5). Tillgången på parker i centrala Uppsala är väldigt varierande beroende på var i staden man befinner sig. Antalet parker i innerstadens östra delar är betydligt lägre än i de västra. Fler parker här skulle främja målet med tillgängliga parker i innerstaden.

En plats som uppmärksammas som ett alternativ för att anlägga en park är Österplan intill järnvägen, som idag är markparkering (Uppsala kommun 2016a). Genom att omvandla platsen från parkering till park skulle tillgången till rekreation och naturupplevelser i centrala Uppsala öka. Om parken skulle anläggas med naturlika perennplanteringar kan en stor artvariation introduceras på en plats där växtligheten främst utgörs av ett fåtal träd- och buskarter samt gräsmatta. På så sätt skulle platsen kunna erbjuda tillgänglig, variationsrik grönska för människor.

SYFTE

Syftet är att med naturen som inspiration gestalta en park som med växtanvändning skapar upplevelser för en stor del av året.

FRÅGESTÄLLNINGAR

Hur kan en park gestaltas på Österplan i Uppsala? Vilka arter är lämpliga för att ge upplevelser och kvaliteter under en stor del av året?

AVGRÄNSNINGAR

Geografiskt avgränsas gestaltungsarbetet till Österplan i Uppsala. Förslaget utgår från dagens förutsättningar gällande trafiksituation vid St. Olofsgatan och St. Persgatan, och behandlar inte kommunens planer för att utveckla planskilda korsningar där. Trafikverket och Uppsala kommun arbetar tillsammans för att utreda möjligheterna till att anlägga planskilda korsningar för järnvägsövergångarna vid St. Olofsgatan och St. Persgatan. Dock ligger färdigställandet fortfarande några år framåt i tiden, och start för byggnationer beräknas inledas som tidigast om fyra år, 2024. (Uppsala kommun, 2018). Eftersom att planerna inte är genomförda ännu har jag valt att utgå från den befintliga situationen.

Arbetet förutsätter plantering i anlagda bäddar av sand/makadam och behandlar växtförslag för denna typ av plantering. Fokus ligger på perenner. Detaljeringsnivån blir ett övergripande förslag för hela gestaltningen, med två inzoomade typexempel där växtgestaltningen redovisas mer detaljerat.

Arbetet behandlar inte specifikt biologisk mångfald och hur den kan höjas i olika planteringar utan fokuserar främst på upplevelsemässiga aspekter i naturlika perennplanteringar. Biologisk mångfald är däremot en aspekt som enligt den litteratur arbetet är baserat på, bör kunna främjas med den typen av planteringsmetod.

METOD

Detta kapitel presenterar utförandet av examensarbetets olika delar. Arbetet delades upp i två delar, litteraturöversikt och gestaltning där litteraturöversikten utgjorde en teoretisk grund för hur frågeställningarna besvarades genom gestaltningen.

LITTERATURÖVERSIKT

Arbetet inleddes med en litteraturöversikt inom temat naturlika perennplanteringar och hur dessa kan gestaltas. Studien utgick från källor som *Planting in a post wild world: designing plant communities for resilient landscapes* av Thomas Rainer och Claudia West (2015), *Naturalistic planting design - The essential guide* av Nigel Dunnett (2019), *The dynamic landscape: design, ecology and management of naturalistic urban planting* av Nigel Dunnett, James Hitchmough m.fl (2004). Denna litteratur gav en teoretisk referensram med viktiga aspekter för gestaltning av naturlika perennplanteringar. *Designing with plants* av Piet Oudolf och Noël Kingsbury (1999) studerades för inspiration och vägledning i användandet av olika typer av perenner i växtgestaltningen. Källorna är hämtade från USA, Storbritannien och Sverige. De är skrivna av personer som är framträdande i utvecklingen av naturalistisk planteringsmetod och gestaltning. Litteraturöversikten för växtgestaltning sammanfattades i ett antal punkter för hur en naturlig perenngestaltning kan genomföras på Österplan i Uppsala.

Utöver denna litteratur studerades även källor som bedömdes relevanta för utformning av en urban park. Centralt för den delen av litteraturöversikten var *The planting design handbook* av Nick Robinson (2011) och *Cities for people* av Jan Gehl (2010). Jan Gehl argumenterar för vikten i att tillägna urbana miljöer åt rörelse till fots och på cykel. Målet är att skapa ett mer levande stadsrum med högre upplevelsevärden för människor. Han skriver främst om det byggda stadsrummets

funktion och utformning men paralleller kan dras till urbana parker som gröna stadsrum. Gehls teorier om stadsbyggnad användes i arbetet som vägledning för hur en urban miljö kan gestaltas för människor. Litteraturöversikten sammanfattades i ett antal viktiga aspekter. De användes sedan som grund och inspiration för gestaltningsarbetets olika delar.

GESTALTNINGSARBETE

Följande avsnitt presenterar gestaltningsprocessens olika moment.

PLATSSTUDIE

Platsen studerades vid upprepade tillfällen under arbetets gång via fysiska besök och datorstudier. Digitala kartor samt källor som Uppsala kommuns översiktsplan och Uppsalas innerstadsstrategi studerades i ett tidigt skede för att skapa en första bild av arbetsområdet och kommunens eventuella planer. Ett första platsbesök gjordes i februari för att få en uppfattning om Österplans utformning, stråk och målpunkter direkt kopplade till arbetsområdet. Detta var också ett sätt att uppleva platsen innan växtligheten vaknat och när träd och buskar ännu saknar bladverk.

Fler platsbesök genomfördes under sommaren för att återuppta skissarbetet och påminnas om hur det ser ut på Österplan. Genom att återvända till platsen skapades en tydligare bild av rådande förutsättningar. Inventering och analys under platsbesöken sammanställdes i kartor med beskrivande text. Studien delades upp i olika teman: Stråk och målpunkter, Styrkor och svagheter samt Klimat, ståndort och markförhållanden. Det sista temat användes senare som utgångspunkt för växtgestaltningen i parken. Österplan analyserades också utifrån Gehls tolv kvalitetskriterier för stadsbyggnad, vilka presenteras i litteraturöversikten.

REFERENSPROJEKT

För inspiration och konkreta exempel på utformning, rumslig uppdelning och växtgestaltning studerades några referensplatser med förutsättningar jämförbara med Österplan.

Frodeparken i Uppsala valdes som referens för att det är en närbelägen park med liknande dimensioner som Österplan samt stora träd som kantar platsen. Ett platsbesök genomfördes i september genom att promenera i parken och dokumentera dess olika delar. Särskilt studerades hur parken utnyttjar ytan för olika händelser och relationer i skala mellan stora träd och parken i övrigt.

The High Line i New York valdes som referens för att det är ett känt exempel på en övergiven plats som omvandlats till park. Målet var att studera olika former av rumslighet och uttryck skapade med växtgestaltning på en långsträckt, smal yta. En kart- och bildstudie genomfördes med hjälp av foton och Google maps och street view. Med hjälp av Google street view följdes den långa parkpromenaden och på detta sätt tillsammans med information från hemsidan för The High Line kunde en övergripande bild skapas för platsens utformning och upplevelser. Särskilt studerades variationer i växtval mellan olika sekvenser i parken.

SAMMANSTÄLLNING OCH PROGRAM

Teori från litteraturöversikten, viktiga aspekter från platsstudien samt inspiration från referensprojekt sammanställdes i ett antal punkter. Dessa punkter utgjorde grunden för ett gestaltningsprogram som utarbetades för gestaltningen av en park på Österplan.

Fig. 1 - Arbetsmodellen

SKISSPROCESSEN

Övergripande gestaltning

Det undersökande gestaltningsarbetet inleddes med att formulera ett koncept för att vägleda gestaltningsprocessen. Skissarbetet gjordes i sektion och plan för att undersöka platsen och dess rumsliga förutsättningar. Ur skisserna valdes specifika delar, detaljer, form eller växtuttryck ut för att tas med vidare i arbetet samtidigt som andra delar kunde väljas bort. Detta urval skedde intuitivt utifrån en mental bild av den tänkta platsens utformning. Allt eftersom gestaltningsarbetet pågick samlades referenser från litteratur, existerande platser och inspirationsbilder hämtade från internet.

En av metoderna som användes i gestaltningsprocessen var skiss i arbetsmodell. En fysisk modell är ett bra komplement i skissarbetet och ger en större förståelse för rumslig struktur och skala på en plats. De bedömdes vara särskilt relevant för just Österplan vars långsmala form upplevdes svår att ta till sig. Modellen byggdes i skala 1:400 på utskrivet CAD-underlag. Huskroppar, trädmodeller och underlag monterades på kartong. Den valda skalan visade sig passa bra för att testa övergripande utformning och parkstrukturer, men var för utzoomad för att undersöka gestaltningen i detalj.

Stråk och parkrum tillverkades av papper som placerades ut i modellen och kunde sedan flyttas runt för att undersöka olika formspråk och layout för parken i sin helhet. I denna skala undersöktes endast parkrummens storlek och läge.

En förenklad digital modell av Österplan byggdes upp i SketchUp. Denna modell användes för att göra solstudier till platsanalysen samt för att ta ut perspektivbilder av gestaltningen.

Växtgestaltning

Efter genomförd analys av platsen och efter att skissarbetet för parkens utformning inletts, påbörjades växtgestaltungsprocessen. En övergripande lista upprättades med de arter som kunde tänkas passa för platsen, vägledt och inspirerad av litteraturoversikt och referensstudier. I ett första skede gjordes urvalet utifrån platsens förutsättningar gällande soltillgång, uppskattade markförhållanden i tänkta växtbäddar och de initiala tankarna kring uttryck och karaktär som skapats i skissprocessen.

Det fortsatta arbetet bestod av att kombinera de listade växterna i olika artmixer för att skapa det eftersökta uttrycket för parkens delar. Denna del vägledades av de aspekter som togs med från litteraturoversikten, särskilt i fråga om uppbyggnad av strukturer i växtsamhällen samt olika växters estetiska kvaliteter och hur de förhåller sig till varandra.

Växtgestaltningen presenterades i sektioner och perspektiv, vars syfte var att förmedla den tänkta känslan av gestaltningen samt i schematiska planteringsplaner för två avgränsade delar av gestaltningen, med artlistor och exempelbilder på växtkombinationer.

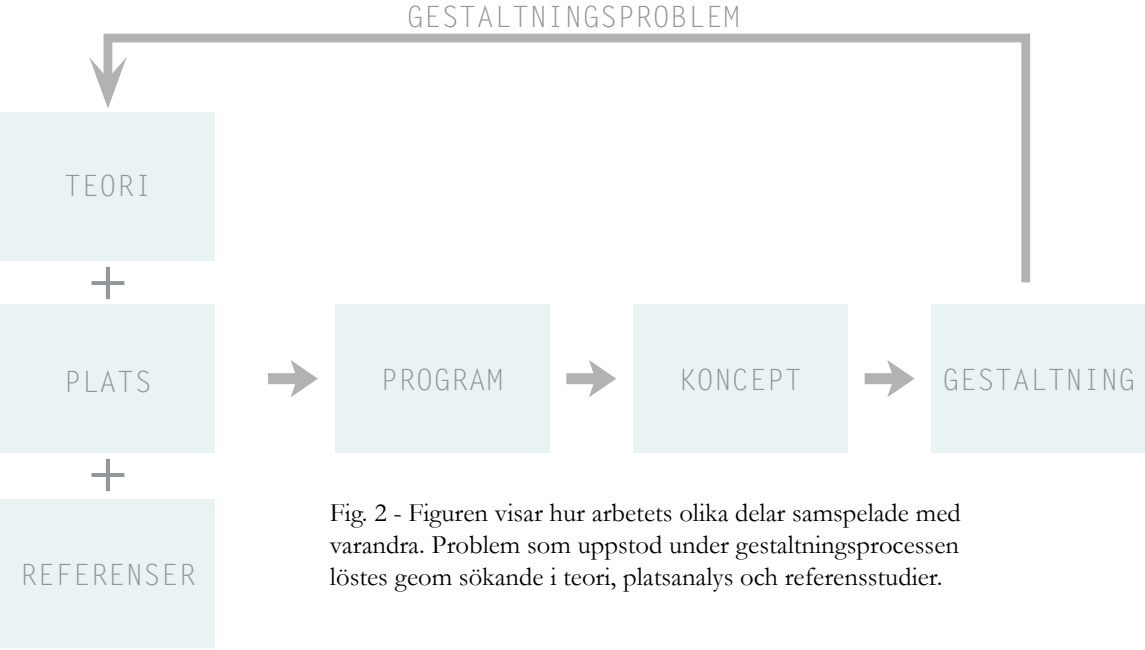

Fig. 2 - Figuren visar hur arbetets olika delar samspelade med varandra. Problem som uppstod under gestaltungsprocessen löstes genom sökande i teori, platsanalys och referensstudier.

ÖSTERPLAN

FÖRUTSÄTTNINGAR

Österplan ligger intill järnvägen i centrala Uppsala och utgörs av bilparkering och ett smalt parkstråk under dubbla rader av stora, högvuxna lindar och lönnar. Platsen är ungefär 35 meter bred, drygt 400 meter lång och delas på mitten av St. Olofsgatan. Träden, som är fullvuxna och väldigt högre, sluter sig högt över huvudet och bildar en storskalig valvgång för parkens besökare.

En snabb kartstudie, som redovisas i figur 3, visar på en avsaknad av parker i centrala Uppsala öster om Fyrisån. Utveckling av parkmark i denna del av staden skulle ge fler människor tillgång till park och rekreation nära sin bostad. De flesta stora parker finns i de södra och västra delarna av stadskärnan.

KOMMUNENS PLANER

Österplan är planlagd som parkmark av Uppsala kommun men trots detta är halva ytan ägnad åt bilparkering. I Uppsala kommuns översiktsplan är hela Österplan markerad som "Parker och grönområden" (Uppsala kommun, 2016b). I Uppsalas innerstadsstrategi uppmärksammas Österplan som en plats att utveckla till ny park (Uppsala kommun, 2016a).

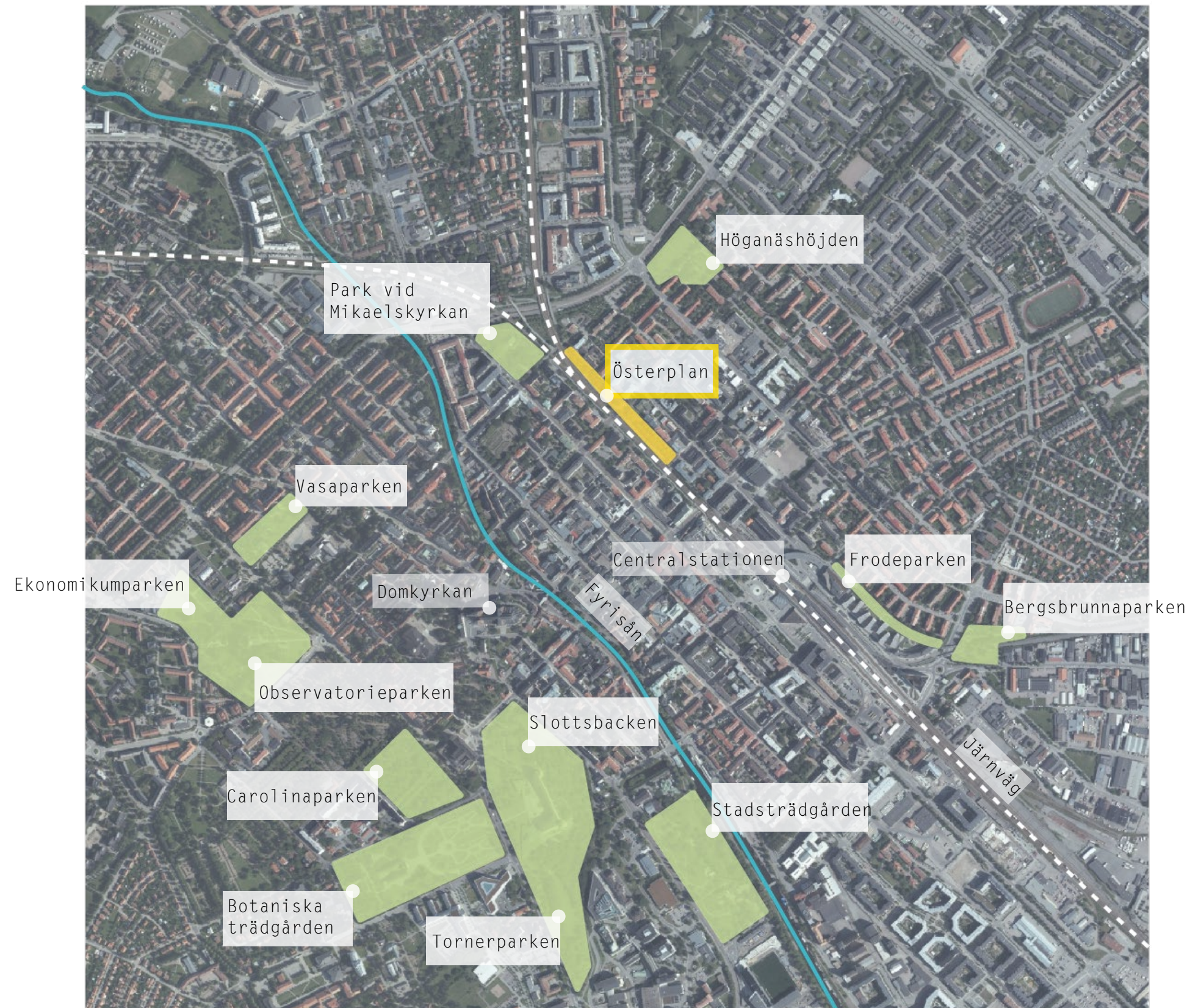

Fig. 3 - Karta över Uppsala innerstad med större parker markerade. Ortofoto ©Lantmäteriet 2020, bearbetad av författaren.

UTEMILJÖ FÖR MÄNNISKOR

UTFORMNING PÅVERKAR ANVÄNDNING

Jan Gehl diskuterar i *Cities for people* (2010) hur kvaliteten på den fysiska miljön i städer påverkar vårt användande av den. Han menar att det finns ett samband mellan god kvalitet i vår utemiljö och hur mycket vi brukar den. Högre kvalitet bjuder in till vistelse och social aktivitet (Gehl 2010, s. 21). Detta kan jämföras med Nassaurers begrepp “Cues to care” som handlar om att vi uppskattar vår utemiljö mer om den signalerar att någon tagit hand om den (Nassauer 1995).

Ett av våra största nöjen är att titta på andra människor (Gehl 2010, s. 25). Detta kan vara en ledande tanke när vi skapar utemiljöer. Om exempelvis sittplatser och andra ytor där människor förväntas att stanna upp är vända mot ytor där människor rör sig, tillgodoses detta nöje och platsen blir mer inbjudande. Det är inte bara hur platser vi stannar upp på är vända som spelar roll, utan även hur de förhåller sig till resten av rummet. Gehl (2010, s. 137) beskriver hur människor har en tendens att söka sig till kantzoner. Vi uppehåller oss gärna längs kanter som erbjuder skydd i ryggen, vilket ger god överblickbarhet över platsen. Från dessa studier kan vi ta med oss att sittplatser gärna placeras i kantzoner, vända inåt rummet. Enligt Jan Gehl (2010, s. 142) är det viktigt att olika typer av sittplatser erbjuds. Det kan vara dels primära sittplatser i form av bänkar med rygg- och armstöd, dels sekundära, spontana sittplatser. Dessa kan vara murkrön i lagom höjd att slå sig ner på.

Form påverkar rörelse. Ett långsträckt, rakt stråk motiverar snabbare rörelse, jämfört med ett stråk som slingrar sig fram. Där ser du inte vad som finns bakom nästa krök, vilket motiverar ett långsammare tempo (Robinson 2004, s. 51)

Olika intryck kan skapas med varierande grad av öppenhet, slutenhet och genomsynlighet (Robinson 2004, s. 48). Detta kan såklart uppnås med byggda detaljer, men även växtmaterial kan förändra ett rums öppenhet. Ju högre växter och ju tätare de är planterade, desto mer slutet blir rummet. Högre strukturbildande gräs är exempel på perenner som kan användas för detta ändamål.

KRITERIER FÖR GOD STADSBYGGNAD

Jan Gehl (2010) sammanfattar i tolv punkter olika kriterier att uppfylla för att skapa en stadsmiljö av god kvalitet för människor. Han delar in dem i de tre kategorierna skydd, komfort och njutning. Under skydd listas kriterier som berör människors trygghet och säkerhet i det offentliga rummet. Gehl menar att dessa är grundläggande krav som måste uppfyllas och utan dem minskar värdet av de andra kategorierna.

Skydd:

- *mot trafik och olyckor*
- *mot brott och våld*
- *mot störningar från väder, buller och föroreningar.*

Bekvämlighet delas in i kriterier som belyser vikten av att göra offentliga platser tillgängliga och bekväma att vistas på oavsett tid på dygnet eller året. Det handlar om platsens utformning i relation till människorna som nyttjar den för vardagliga aktiviteter.

Bekvämlighet uppnås genom *möjlighet att:*

- *promenera* på tillgängliga ytor utan hinder i vägen.
- *stanna upp* på skyddad, bekväm plats.
- *sätta sig ner* på skyddad, bekväm plats.
- *se* sin omgivning och även kunna göra det när det är mörkt.
- *prata och lyssna* i en behaglig ljudmiljö.
- *leka och träna* i en engagerande utemiljö.

Den sista kategorin är njutning, nöje eller uppskattning. Denna kommer sist eftersom den förutsätter att de mer grundläggande kategorierna åtminstone delvis är uppfyllda.

Njutning på en plats ökar om:

- *skalan* är anpassad för människor.
- det finns *möjlighet att njuta av fint väder*, i både sol och skugga oavsett temperatur.
- det finns *positiva sinnesintryck*, vilket kan vara i form av god utformning, fina utblickar samt växtlighet och inslag av vatten.

(Gehl 2010, ss. 238-239)

VAD JAG TAR MED MIG:

Växtmaterial kan utnyttjas för att skapa olika grad av omslutenhet. Genom att variera detta kan man gestalta en mer dynamisk rumslig upplevelse.

Oregelbundna vilda växtsamhällen kan sättas inom mer styrda ramar för att visa att någon bryr sig om platsen.

En gestaltning kan utformas för att uppmuntra människor att röra sig långsamt eller stanna upp alternativt motsatsen, att uppmuntra till fortsatt rörelse.

Kriterier för skydd och trygghet behöver uppfyllas på den befintliga platsen eller genom den nya gestaltningen för att människor ska vilja använda den.

Kriterier för bekvämlighet kan uppfyllas för att motivera och bjuda in till användning av platsen.

NATURLIKA PERENNPLANTERINGAR

NATURLIKA PLANTERINGAR

Begreppet naturlika planteringar är sedan tidigare använt i Sverige. Det syftar oftast till mer storskaliga träd- och buskplanteringar och kan också kallas för landskapsplanteringar (Sjöman & Slagstedt, 2015. s. 193). Planteringsmetoden har som mål att skapa växtsamhällen som till stor del sköter sig själva och styrs av arters konkurrens med varandra. Unga plantor och en stor blandning av arter planteras ut samtidigt med små avstånd till varandra och får växa relativt fritt, med vissa skötselåtgärder för att gallra och forma planteringen för den tänka funktionen. Med ett medvetet artval resulterar detta i att olika skikt skapas. Pionjärarter växer snabbast och den närmaste tiden domineras planteringen av dessa, men successivt kommer andra arter att ta över och uttrycket förändras. Metoden avser således att härma naturens egen dynamik för att skapa bestående, robusta planteringar som tillåts förändras i utseende över åren. (Sjöman & Slagstedt, 2015)

Slutstadiet för dessa planteringar ligger långt fram i tiden och successionen sker över många år. Samma tankesätt kan tillämpas för perennplanteringar, men skalan blir då en helt annan både i storlek och tid. (Dunnett 2019 s.88) Naturlika träd- och buskplanteringar kräver större yta, eftersom växtmaterialet är stort. För att kunna få till den sökta artvariationen krävs en viss volym. I en perennplantering kan väldigt många fler arter få plats på en betydligt mindre yta. I exempelvis en urban kontext, där yta för landskapsplanteringar inte finns tillgänglig kan naturinspirerade miljöer ändå skapas med hjälp av naturlika perennplanteringar. Successionen bland perenner sker istället på årsbasis och uttrycket i en plantering kan skifta flera gånger under en växtsäsong.

Fig. 4 - Cykler i planteringar med träd och buskar jämfört med perenner. På ängar och i perennplanteringar är cykeln kortare och sker på årsbasis. Växer - vissnar - beskärs/skärs ner - växer igen osv.

MED NATUREN SOM INSPIRATION

Nigel Dunnett och James Hitchmough diskuterar i The dynamic landscape (2004) olika sätt att tillämpa begreppet naturlig plantering. I ena änden av spektrumet ligger återställande av habitat, att undersöka vilken typ av växtlighet och ekologiska samspel som förekommit på platsen innan exempelvis exploatering och sedan arbeta för att återskapa detta med samma växter (Dunnett & Hitchmough 2004 kap 1). Det är alltså en metod för att försöka återställa den natur som varit, men hur väl lämpar det sig på en plats som är starkt påverkad av människan, som till exempel anlagda miljöer inne i städer?

I den andra änden av spektrumet ligger en människoinfluerad tillämpning, som inte syftar till att gå tillbaka till något som varit, utan att skapa nya växtsamhällen helt utifrån den exploaterade miljön och vad som skulle passa för dess förutsättningar (Dunnett & Hitchmough 2004 kap 1).

Processen är fortfarande inspirerad av och grundad i naturens ekologiska system, likt återställande av habitat, men tar sig friheter i artsammansättning för att skapa en mer stiliserad upplevelse av natur anpassad till människoskapade miljöer.

Nigel Dunnett (2019) introducerar ett förhållningssätt som han kallar high-impact, low-input planting, som sammanfattar ledande principer för naturinspirerade planteringar (Dunnett 2019, s. 48). Det handlar om att skapa starka upplevelser och effekter med växtkompositioner som ger intresseväckande element året om. De ska samtidigt bidra med hög biologisk mångfald och reda sig själva med begränsad skötsel. Han strävar efter att designa extensiva planteringar vars tålighet ligger i deras höga artrikedom. Valet av växter inspireras av naturen och framförallt de strukturer och mönster som uppstår. Genom att utnyttja detta kan man enligt Dunnett återge känslan och upplevelsen av natur även i artificiella, byggda miljöer. (Dunnett 2019, ss.15-16)

GESTALTNINGSPRINCIPER

Nedan följer en sammanställning av olika författares syn på hur naturlika perennplanteringar kan gestaltas.

UTGÅ IFRÅN PLATSENS FÖRUTSÄTTNINGAR

Centralt för hur en naturlig perennplantering utformas står begreppet ståndort och hur detta utnyttjas i gestaltningen. En utgångspunkt som diskuteras av Rainer och West (2015) är att utnyttja de förutsättningar och begränsningar som finns på en plats. Dessa kan agera vägledare i processen att välja växter som passar tillsammans, inte bara estetiskt utan även ekologiskt. Existerande faktorer smalnar visserligen av artvalet men kan också innebära att arter med rätt ståndortsanpassning kan trivas bättre. (Rainer & West 2015, s. 47-48). Detta är en utgångspunkt som även James

Hitchmough tar upp. Han skriver att, när det kommer till design av naturlika perennplanteringar, är det ett måste att välja växter efter platsens förutsättningar. Det är de förutsättningar som råder på den plats som skapas som styr vilka växter som kommer att trivas där. För att kunna skapa hållbara och tåliga växtsamhällen måste arterna fungera tillsammans. (Dunnett & Hitchmough 2004, s.173) Det handlar inte nödvändigtvis om att välja arter från samma geografiska område, utan från områden med samma eller liknande förutsättningar. Till exempel finns det många platser i olika delar av världen som är torra, karga och solbelysta. (Kingsbury i Dynamic landscape s.110)

SKAPA EN UPPLEVELSE AV NATUR

Förutsättningarna för grönska i stadens urbana landskap skiljer sig drastiskt från de förutsättningar som råder i naturen utanför våra städer och de skiljer sig också från hur det har sett ut längre tillbaka i tiden. Att gestalta naturinspirerade växtsamhällen för urbana platser kan således inte utgå ifrån att rakt av kopiera naturen. Den måste anpassas till den förändrade miljö som staden erbjuder. (Rainer & West 2015, s.38)

Rainer och West (2015, s.146) beskriver implementering av naturlika perennplanteringar som ett överdrivande av naturen. En exakt replika av ett skogsparti eller en äng kommer troligtvis inte uppfattas som detta i en urban kontext. De arter som kännetecknar dessa miljöer och hur de växer kommer inte uppfattas starkt nog. Nyckelarterna måste överdrivas jämfört med naturen. Det är således inte natur vi skapar, utan en överdriven, förstärkt bild av naturen. Författarna menar att upplevelsen av natur i urban miljö bäst skapas artificiellt, genom att generalisera det sökta växtsamhället till dess mest karaktäristiska beståndsdelar (Rainer & West 2015, s.146).

STRUKTURER I ETT GESTALTAT VÄXTSAMHÄLLE

Nick Robinson beskriver i *The planting design handbook* (2011, s.134) tre typer av komplexitet i ett växtsamhälle och vilka effekter de har för dess kvalitet. Den första är artvariation. När flera olika arter sätts tillsammans minskar risken att hela planteringen påverkas av till exempel sjukdomar. Om en art skulle försvinna kan en annan ta dess plats, vilket samtidigt skapar dynamik i planterings uttryck.

Den andra typen är variation i olika lager. En plantering som byggs upp av växter i olika skikt kan enligt Robinson hantera olika klimat- och markförhållanden bättre. Han utgår ifrån vegetationsstrukturer i skog i sin beskrivning men menar att principerna kan appliceras på alla typer av planteringar (Robinson 2011, s.134). Med hjälp av andra källor i detta arbete kan paralleller dras till perennplanteringar. Rainer och West (2015) skriver att en av förutsättningarna för att skapa hållbara planteringar är att se växterna som ett artsamhälle och inte en serie individuella plantor. Grundläggande för att få till bestående planteringar av denna typ är att sträva efter att täcka marken med växter, i flera lager, för att undvika bar jord som lätt angrips av ogräs.

Den tredje typen av komplexitet som tas upp av Robinson (2011) är säsongsvariation, att gestalta för dynamik och ett föränderligt uttryck. Oudolf och Kingsbury (1999) menar att denna typ av komplexitet kräver något sammanhållande element för att behålla läsbarheten. Växter som håller sin form över en lång period, som gräs och vedartade växter är exempel på sådana element som kan hålla ihop uttrycket i en plantering (Oudolf & Kingsbury 1999, s. 124). Det kan också vara perenner som efter blomning står kvar länge eller lämnar efter sig fröställningar och vinterståndare. De utgör då bestående element i en annars föränderlig plantering (Oudolf & Kingsbury 1999, s. 125).

NATURTYPER ATT INSPIRERAS AV

Nedan följer en beskrivning av två planteringstyper inspirerade av naturen. I den litteratur som arbetet grundas på är det dessa två typer som förekommit främst i olika beskrivningar. De bedöms samtidigt kunna passa bra för en urban park med naturlika perennplanteringar.

PRÄRIE OCH GRÄSMARKER

Noël Kingsbury skriver i *The Dynamic Landscape* (Dunnett & Hitchmough 2004, s.113) att planteringar baserade på stäpp eller prärie och deras arter lämpar sig väl för urbana miljöer eftersom arter som växer naturligt där klarar torka och andra stressfaktorer väl, vilket ofta är aktuellt i stadsmiljö. Lager och beståndsdelar i gräsmarker beskrivs av Rainer och West (2015, s.78). Utmärkande för gräsmarker är deras horisontella linjer som kan läsas tack vare avsaknaden av höga växter som träd och buskar. De olika växterna varierar visserligen i höjd och bildar olika lager, men detta sker i en annan skala än jämfört med till exempel skogsmarker. Gräsmarkernas arter varierar enstaka meter, vilket gör dem överblickbara för människor. Flera arter kan leva på en liten yta, om de har olika växtsätt och tar upp olika vertikala nivåer (Rainer & West 2015, s.78).

James Hitchmough (Dunnett & Hitchmough. 2004, s. 223) jämför olika marktypers påverkan på växtsamhällen. I fuktiga, bördiga jordar dominerar ofta större grupper av samma art. De sprider sig vegetativt och konkurrerar bort andra arter. I torrare, fattigare jordar är artblandningen ofta större och jämnare över ytor. Man kan ofta se upprepade rytmer i dessa växtsamhällen. Den stora artvariationen möjliggör en lång blomningsperiod där växterna avlöser varandra (Dunnett & Hitchmough. 2004, kap 6).

WOODLAND

Woodland karaktäriseras enligt Rainer och West (2015) av ett glest träd- eller buskskikt med lägre undervegetation och en tydlig lagerstruktur. Dunnet (2019, s. 80) skriver att woodland som vegetationstyp kan delas in i två generella varianter. Mörkt woodland bildas av större, ofta tätare träd. De lever ofta länge och genom deras bladverk släpps inte så mycket sol igenom. Det gör att undervegetationen behöver vara väl anpassad för ett liv i skugga (Dunnet 2019, s. 80). Ett ljust woodland utgörs av träd med mer luftiga, öppna bladverk som exempelvis *Betula* och *Prunus*. De släpper igenom mer solljus till undervegetationen vilket gör att fler arter kan trivas där än i ett mörkt woodland (Dunnet 2019, s. 80).

VÄXTTYPER OCH DERAS FORM

Naturlika planteringar i urban miljö kräver en viss grad av läsbarhet, kontinuitet och sammanhållenheter för att upplevas tilltalande (Dunnett 2019, s.146). Exempelvis har blockplanteringar, där stora fält planteras med samma art, inte denna svårighet. Det är bara en art som syns i varje block. När fler och fler arter ska kombineras på samma yta och blandas måste större arbete läggas på intrycket av helheten istället för enskilda arter. Kombinationen av arter måste “fungera” och inte upplevas som kaotisk då detta skulle ge hela platsen en negativ upplevelse (Dunnett 2019 s.146). Följande avsnitt beskriver en palett av växtformer som kan användas och hur dessa kan samspela med varandra. Till grund för beskrivningen ligger *Designing with plants* av Oudolf, och Kingsbury (1999).

Oudolf och Kingsbury (1999) beskriver olika former som perenner kan ha, vad som är utmärkande för dem och hur de kan användas i planteringar. De olika formerna kan kombineras på olika sätt för att skapa kontrast eller

sammanhållenheter. Författarna menar att struktur, form och textur i en plantering är viktigare än dess färg. Blomfärgerna gör sig endast synliga under en del av växtsäsongen, men växtens form kan bestå från vår till höst eller till och med över vintern. Ett av perennernas viktiga karaktärsgivande element är deras blom- och fröställningar. Under en specifik del av växtperioden slår de ut i färg som ytterligare accentuerar växten, men redan innan och ofta långt efter blomning ger de växten sitt specifika uttryck. (Oudolf och Kingsbury 1999, ss. 16-17)

SPIROR (SPIRES)

Spirorna är upprättväxande och sträcker sig mot himlen. Blomställningarna utgörs av längre stjälkar och på dessa sitter flera blommor samlade. Formen blir skarpere beroende på hur tätt blommorna sitter längs stjälkarna. Ju tätare desto skarpere. Spirornas form är starkt vertikal vilket skapar kontrast mot många andra växter och den här typen kan användas för att leda blicken i en plantering (Oudolf & Kingsbury, 1999. S. 18). En ensam spira i en större plantering ser lätt malplacerad ut, men tillsammans i grupper eller spridda genom en yta kan de bidra med utmärkande element. Spiror kan därför fungera väl som något ledande genom planteringar och skapa rytm och rörelse tack vare sin kontrasterande, uppstickande form. Exempel på arter är tuvrör, salvia, kransveronika och höstsilverax.

KNAPPAR OCH BOLLAR (BUTTONS AND GLOBES)

Dessa växters blomställningar utgörs av tätt satta små blommor som bildar rundade former. Blomställningarna utmärker sig tydligt mot bladverket och de ofta små knapparna eller bollarna ger kontrast i form och färg mot omgivande plantering. Artexempel är grekisk vädd, åkervädd, martorn och bolltistel. Hit hör också lökar som allium.

PLYMER (PLUMES)

Oudolf och Kingsbury (1999, s.22) beskriver plymformade blomställningar som löst fördelade, ofta förgrenade samlingar med små, små blommor. De liknar spiror till viss del men är inte lika regelbundna och stramt vertikala. Formen är inte så starkt definierad och plymerna gör sig därför bra i större fält, till skillnad från växter med väldigt utmärkande form som enligt författarna kan vara överstimulerande i större grupper och svåra att ta till sig. Exempel på arter med plymer är glansmiskantus, diamantrör, plymspirea, astilbe.

FLOCK (UMBELS)

Flockblommiga växter har även de blomställningar som bildas av många små sammansatta blommor. De bildar mer eller mindre kupolformade samlingar. Exempel är praktröllika, rosenflockel och kärleksört.

PRÄSTKRAGELIKA VÄXTER (DAISIES)

Dessa växter hittas ofta på äng och prärie. Deras karaktäristiska utseende ges av en tät samling av små blommor i mitten som omringas av en krans av strålblommor. (Oudolf & Kingsbury 1999, s.26) Exempel på arter är solhatt, rudbeckia och aster

DRAPERIER (SCREENS AND CURTAINS)

Oudolf och Kingsbury (1999, s. 28) beskriver denna växttyp som ett genomsläppligt draperi. Stora, glesa, sirliga växter kan användas som bakgrund eller avdelare, som betraktaren till viss del kan se igenom. Många grässorter skulle kunna passa här, beroende på storlek på övriga perenner i planteringen. Exempel på arter är jättetåtel och jättefjädergräs.

VAD JAG TAR MED MIG:

Utgå ifrån rådande förhållanden och den skapade platsens förutsättningar för växtvalet

Inspireras av naturligt formade växtsamhällen som kan tänkas trivas på platsen.

Plocka ut särskilt karaktärgivande växter och överdriv användandet av dessa.

Utnyttja ett brett artval för mer motståndskraftiga, bestående växtsamhällen

Sträva efter att täcka marken med växter i flera lager för att motverka ogräs. Genom att arbeta med växter i flera skikt kan en mer dynamisk upplevelse skapas.

Utnyttja olika växtformer för att skapa en intresseväckande och samtidigt sammanhållen gestaltning

Använd arter som kommer upp under olika perioder för att ge upplevelser under en stor del av året

GESTALTNINGSARBETE

PLATSSTUDIE ÖSTERPLAN

Kapitlet presenterar den genomförda platsstudien på arbetsområdet. De två första sidorna redovisar platsbesök och därefter presenteras en analys av Österplan.

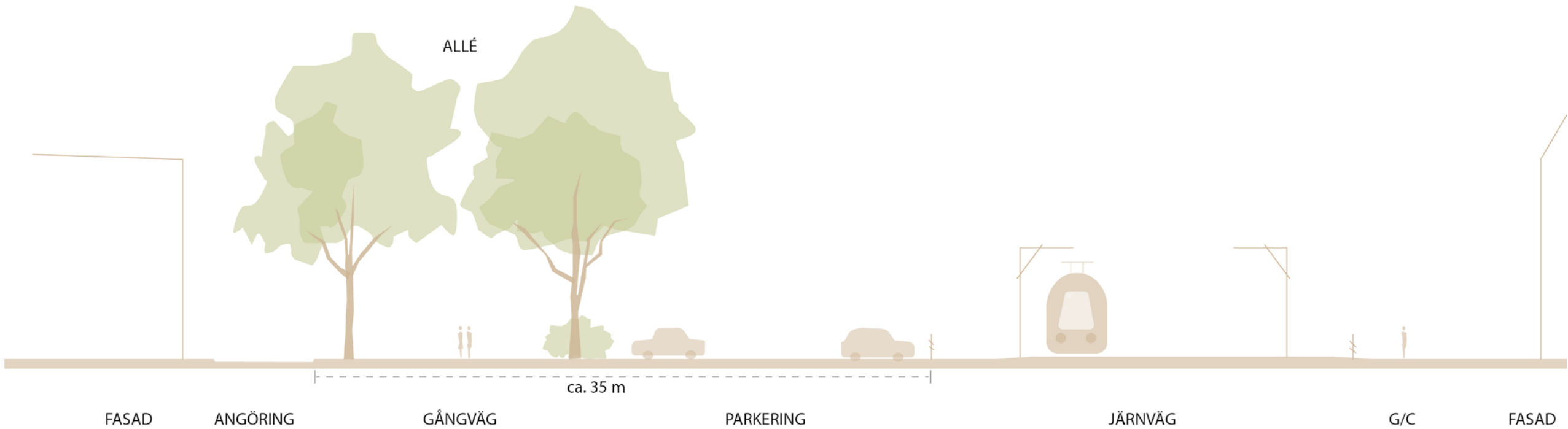

Fig. 5 - En generaliserad skiss av platsen i genomskärning. Österplan ser i princip likadan ut genom hela sträckan. Inga större variationer i mikroklimat finns pga detta.

Fig. 6 - Vegetation i gränsen mot järnvägen. Gräs och “ogräs” trivs i jorden här.

Fig. 7 - Samma plats som figur 6 från en annan vinkel.

Fig. 8 - Järnvägen är ett starkt karaktärsgevande inslag i miljön. Tågen håller relativt låg hastighet vilket håller nere bullernivåerna.

Fig. 9 - Bilden visar den lågt stående eftermiddagssolen i februari som får fullt insläpp mellan huskropparna.

Fig. 10 - Markparkering mellan allé och järnväg. Delvis solbelyst i februari.

Fig. 11 - En snöbärshäck skärmar av parkeringen från allépromenaden.

Fig. 12 - På väg till Österplan, andra sidan järnvägen. Allén tornar upp sig.

Fig. 13 - Markparkering mellan allé och järnväg i full sol en eftermiddag i september.

Fig. 14 - Tvärgator mellan byggnader på båda sidor av järnvägen och Österplan öppnar upp längre siktlinjer från platsen.

Fig. 15 - Buskarna har en viss barriäreffekt då de på långa sträckor hindrar passage.

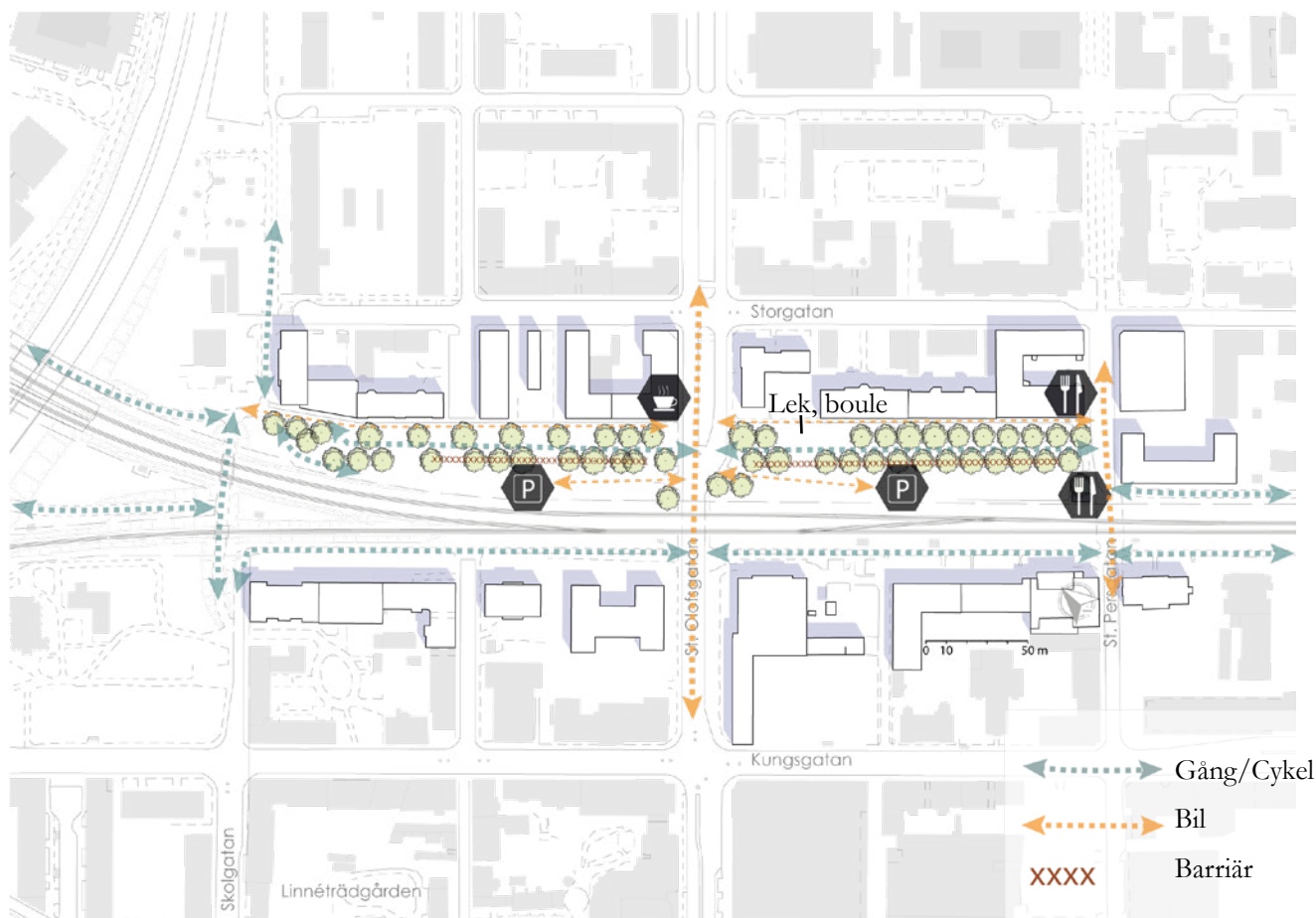

Fig. 16 - Karta som visar rörelse, målpunkter och barriärer

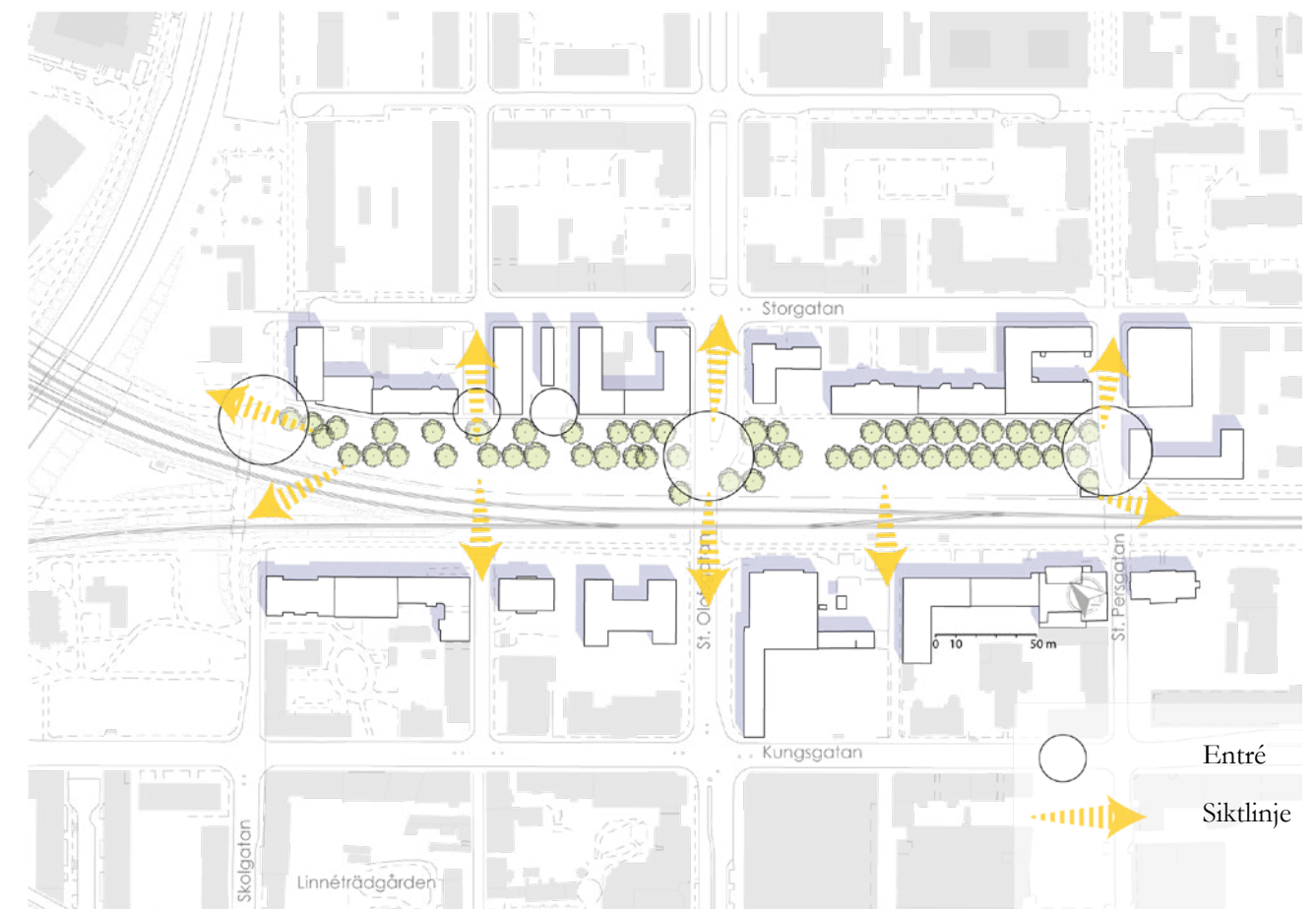

Fig. 17 - Karta som visar utblickar och entreer

STYRKOR

En av platsens styrkor är dess läge relativt centralt i staden vilket gör att den är tillgänglig för många. Det är en öppen yta med möjlighet att utnyttjas till något som många kan njuta av. De stora träden i allén längs Österplan bedöms vara ett av platsens mest karaktärgivande element och stor vikt bör därför läggas vid att skydda dessa i så stor utsträckning som möjligt. Dessa i kombination med den intilliggande järnvägen skapar en intresseväckande miljö. Järnvägen är visserligen en källa till viss störning på platsen men ger samtidigt karaktär och unika förutsättningar för Österplan.

Det finns utrymme att skapa ett välkomnande motiv för ankommande resenärer till Uppsala samtidigt som parken kan utnyttjas av besökare på plats.

SVAGHETER

Längs den 400 meter långa sträckan saknas i princip helt platser besökare kan sätta sig ner. Endast vid en lekplats och boulebana finns plats att stanna upp på.

Det är otydligt hur Österplan kopplar till sin omgivning. Norr om platsen leder gång- och cykelstråk mellan Svartbäcken och Luthagen men över Österplan är stråket otydligt. Den som vill fortsätta mot Centralstationen, särskilt på cykel får leta sig över antingen parkeringar eller angöringsvägar, alternativt genom allén på stundtals ojämnt underlag.

Det finns inte mycket förutom parkeringen som lockar spontana besökare. Väldigt liten variation över hela sträckan för den promenerande människan. Snöbärshäcken som löper genom hela Österplan har en stor barriärverkan och hindrar platsens överblickbarhet. Det känns som att den mest är till för att dölja parkeringen, men ger samtidigt allépromenaden en mer instängd känsla. Häcken delar upp ytan på längden i två distinkta delar, vilket på ett sätt kan vara intressant då detta ger olika rumsliga karaktärer, men eftersom detsamma händer över hela sträckan upplever man ingen dynamik.

FORM OCH FUNKTION

Analys utifrån Jan Gehls 12 kriterier för en god stad (Gehl 2010, s.239)

Skydd mot trafik: Övergångsställe finns tillgängligt för passage över St. Olofsgatan. Angöringsvägar finns längs husfasader.

Skydd mot brott: Många fönster riktade mot parken. Väl upplyst av gatlyktor, även placerade längs buskplanteringen.

Skydd mot väder och störningar: Trädens kronor fungerar som väderskydd och bör stoppa viss vind.

Möjlighet att promenera: Idag endast en raksträcka genom allén på sliten gångväg, alternativt över parkeringsytan eller på trottoar intill byggnader

Möjlighet att stanna upp och stå stilla: Dålig. Platsens utformning bjuder inte in till att stanna upp annat än vid den lilla lekplatsen med boulebana, utan motiverar fortsatt rörelse. Café och restaurang finns intill St. Olofsgatan och St. Persgatan, i övrigt ingen aktivitet i bottenvåningar på byggnaderna.

Möjlighet att sätta sig ner: Dålig. Endast några få sittplatser samlade vid lekplats. I övrigt saknar den ca. 400 meter långa sträckan helt sittmöjligheter.

Möjlighet att titta/se: Långa monotona siktlinjer längs med Österplan utan fokuspunkt. Större variation i sikt tvärs över med varierande siktlinjer tack vare öppningar mellan byggnader. Dock bryts sikten av en snöbärshäck längs allén.

Möjlighet att prata och lyssna: Viss störning från St. Olofsgatan och korta störningar från järnvägen. Dock håller tågen låg hastighet genom innerstaden vilket minskar buller. Få platser att stanna och prata.

Möjlighet till aktivitet: En liten yta med några lekredskap finns nära St. Olofsgatan. Där finns också en boulebana och några bänkar, bord och stolar.

Mänsklig skala: Träd med väldigt hög stamhöjd och klippt gräs som undervegetation ger stora kontraster i skala på platsen. Det enda som bryter av storskaligheten är den friväxande snöbärshäcken längs allén och några spiréor runt lekplatsen.

Möjlighet att njuta av fint väder: Solläget upptas av parkering.

Positiva sinnesintryck: Grönt trädtag.

Fig. 18 - Kartan visar klimat- och markförhållanden

Fig. 19 - Solstudie i SketchUp, uppskattad skugga tidig eftermiddag i början av sommaren.

STÅNDORT OCH KLIMAT

Följande avsnitt presenterar inventering och analys av mark- och klimatförhållanden som observerats på platsen.

MARKFÖRHÅLLANDEN

Ytskiktet på Österplan utgörs av gräs och trampad gångväg av grus/stenmjöl under träden samt grus och asfalt på bilväg och parkering. Trädens rötter antas finnas främst i gräsytor. Marken under asfalt och parkeringsytor kan förutsättas vara kompakterad vilket kan påverka dess egenskap som terrass under växtbäddar. Den redan kompakterade marken skulle kunna utnyttjas för anläggning av stråk och hårdgjorda parkrum. Beroende på hur marken ser ut under ytskiktet kan den behöva bearbetas innan anläggning av parkens växtbäddar.

En fråga som behöver tas i beaktande är huruvida marken under parkeringsytorna är förorenad av bensen från de bilar som passerat och stått parkerade där genom åren. Risken bedöms inte vara alltför stor, men om detta projekt skulle genomföras i verkligheten kan man tänka sig att en analys av marken skulle kunna bli aktuell.

Marken på Österplan är väldigt plan, lutningen är som mest endast cirka 1 % längs med och är i princip obefintlig tvärs över. Sett till markluting finns alltså inga problem för tillgänglighet.

Eftersom att alléträden är så pass stora kan man anta att de har ett väl tilltaget rotsystem, vilket behöver tas i beaktning vid anläggningsarbete. De storvuxna träden är ett starkt karaktärsbildande element för Österplan och de bedöms vara värda att bevara så mycket som möjligt. Det skulle kunna vara så att trädröterna främst finns under gräsytor, där marken skulle kunna vara lättare att ta sig igenom jämfört med under parkeringen. Det är dock inget som går att säga säkert utan att noggrant undersöka förhållandena för trädens rötter.

KLIMAT

Allén samt byggnadernas placering längs Österplans nord-östra sida bör kunna stoppa en del inkommande vindar. Från syd och väst är platsen mer öppen. Den normala årsnederbörden för Uppsala är ungefär 500 - 600 mm (SMHI, 2017).

Parken vänder långsidan mot sydväst och blir solbelyst från förmiddag till solnedgång. Träden står längs den nordöstra långsidan och är uppstammade så pass högt att solen når hela parken. Tack vare järnvägen är avståndet stort till byggnaderna på andra sidan vilket gör att platsen är solbelyst under en stor del av dygnet, i princip hela året.

Under ett första platsbesök en eftermiddag i slutet av februari nådde fasadskuggorna halvvägs över parkeringsytan och lämnade resterande parkering och hela parkstråket i sol. Entréerna till parken står i skugga under delar av dygnet. I söder vid St. Persgatan skuggas entrén av byggnader på andra sidan gatan och av träd som står vid infarten till parkeringen. Vid St. Olofsgatan markeras infarten av stora träd. Dessa skuggar framför allt den södra entrén men även den norra under delar av dygnet. Observera att denna plats är väldigt solbelyst under våren, innan träden fått sitt bladverk. Platsens nordligaste entré går genom allén och är i princip helt i skugga när träden är gröna.

REFERENSprojekt

THE HIGH LINE, NEW YORK

New Yorks High Line är ett världskänt exempel på park i järnvägsmiljö. Den är belägen på vad som tidigare var en övergiven upphöjd järnvägssträckning genom västra Manhattan. Strukturen planerades att rivas efter många år utan användning, som resultat i att naturen tagit över. Växter hade spridit sig över spåren och en vildvuxen “park” hade på så sätt uppstått spontant. Organisationen Friends of the Highline startades och lyckades övertyga staden om den gamla järnvägens potential som publikt utrymme och parkstråk. Kanske fanns det här kvaliteter värda att ta tillvara på i den annars tätbebyggda miljön. (Friends of the High Line, 2020c)

THE HIGH LINES OLIKA DELAR - GARDEN ZONES

The High Line är uppdelad i ett flertal zoner där varje zon har sin egen typ av växtstruktur och artkomposition, utvald för att passa den specifika platsens rådande förutsättningar och klimat. Växtdesignen är skapad av Piet Oudolf och inspirerad av de växter som naturligt sökt sig till platsen, innan parken etablerades. (Friends of The High Line, 2020a)

CHELSEA GRASSLANDS

Prärieplantering (se fig. 20) där gräs utgör en stor del av växtgestaltningen och kombineras med solitärer eller grupper av mer iögonfallande perenner (Friends of the High Line, 2020b).

Gräs: Panicum virgatum - jungfruhirs, Andropogon gerardii - kalkongräs

Andra perenner: Salvia, Echinacea purpurea - röd rudbeckia, Eryngium - martorn, Allium

CHELSEA THICKET

Woodland med främst träd och buskar men även en del perenner (Friends of the High Line, 2020b).

Prunus, Cornus, Sambucus

Heuchera - alunrot, Helleborus - julros

MEADOW WALK

Gräsplantering med arter som trivs i sol. Kombination av grönt med flera blå-/silverttonade växter (Friends of the High Line, 2020b).

Gräs: Calamagrostis arundinacea - piprör

Andra perenner: Perovskia atriplicifolia - afganperovskia,

Achillea filipendulina - praktröllika, Nepeta

WILDFLOWER FIELD AND RADIAL PLANTING

En till variant av gräsplantering, här med vilt förekommande perenner (Friends of the High Line, 2020b).

Gräs: Panicum - hirs, Sporobolus heterolepis-präriedroppgräs

Aster, Echinacea purpurea, Amsonia

Fig. 20 - Blommande liatris och rudbeckior omgivna av gräs och andra perenner. Foto: Miss Prior CC BY 2.0

Fig. 21 - Solbelyst woodlandplantering längs rälsen. Foto: Cristina Bejarano CC BY 2.0

VAD JAG TAR MED MIG:

The High Line i New York är en stor källa till inspiration för utformning och tankar kring växtkomposition

Det finns ofta något i den befintliga miljön som kan återanvändas i en ny gestaltning.

En lång sträcka ger möjlighet att skapa flera olika karaktärer.

Olika karaktärer kan skapas med varierande växtval.

Återkommande element och materialval kan ge en känsla av sammanhållenheter även när växtkaraktärer varierar. Det kan vara samma typ av sittmöbler, stenläggning eller kanter.

FRODEPARKEN, UPPSALA

Frodeparken som ligger intill Uppsala Centralstation är ca. 350 m lång och som bredast ungefär 30 m, vilket gör att proportionerna liknar Österplan. En annan likhet är att parken kantas av stora lönnar. Parkens utformades efter Temas vinnande bidrag till en arkitekturtävling som genomfördes 2009. Frodeparken nominerades till Siénapriset 2016 (Sveriges Arkitekter, 2016).

Genom parken löper ett gångstråk med böljande form, för den som vill promenera. Om man vill röra sig snabbare finns en cykelbana som följer parkens långsida och delar av mot bostadshusen intill.

RUMSLIG UPPDELNING

Parken är 350 meter lång men upplevs kortare, tack vare ett flertal rum längs vägen. Det kan vara en perennplantering, en kompisgunga eller bara ett bord med bänkar. Nya platser intruderas längs gångstråket och längre fram skymtar nästa händelse vilket lockar besökaren att stanna upp eller fortsätta vidare. Tack vare gångstråkets böljande form ser du inte heller hela sträckan på en gång utan den serveras till parkbesökaren i portioner.

Ett av rummen omgärdas av perennplanteringar (se fig. 22) med bland annat tuvrör, höstsilverax och bräken. De ger volym och en mer omsluten känsla. Ett vattenspel agerar fokuspunkt och bidrar med mer intim karaktär.

Frodeparken utgörs till stor del av klippt gräsmatta som bidrar med stora, öppna ytor för aktivitet.

Fig. 22 - Planteringar i Frodeparken med bla jättedaggkäpa, tuvrör, höstsilverax och bräken. Foto av författaren.

Träden som kantar Frodeparken är stora, men har en betydligt lägre stamhöjd jämfört med de på Österplan. Det finns också buskar och mindre träd som fyller i mellanrummet mellan stora träd och mark. Detta gör att skalan upplevs mer mänsklig och lättare att ta till sig. Lägre vegetation bryter också upp siktlinjer vilket skapar en mer varierad promenad.

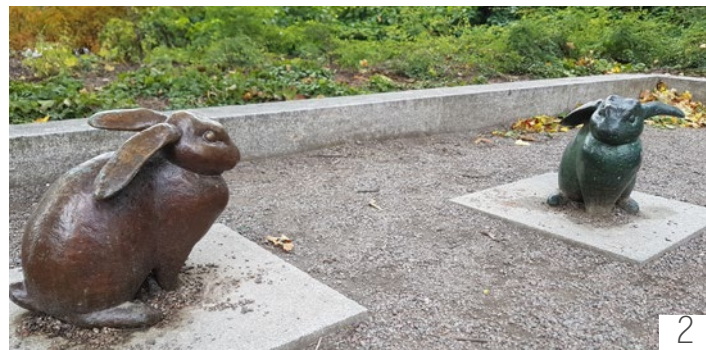

Fig. 23 - Små detaljer skapar blickfång. I Frodeparken finns djurskulpturer på olika platser. Foto av författaren.

Fig. 24 - Strukturplan Frodeparken. Kartunderlag: Uppsala kommuns öppna data, bearbetat av författaren.

Fig. 25 - Stenplattor skapar tillgängliga tvärgående stråk. En kompisgunga syns längre fram. Foton av författaren.

Fig. 26 - Stråk genom Frodeparken med sittplatser och belysning. Foto av författaren.

Fig. 27 - Cykelstråk i asfalt och gångstråk med annan markbeläggning. Foto av författaren.

VAD JAG TAR MED MIG:

Olika händelser kan placeras längs ett gångstråk för att dela upp det i kortare sekvenser.

Frodeparken har ett promenadstråk genom själva parken och ett gång/cykelstråk i utkanten. Den som bara vill passera och den som vill röra sig i ett högre tempo kan välja G/C-stråket medan de som vill uppleva parken kan göra det från gångstråket, utan att behöva se sig om efter cyklist. Det jag tar med mig är att ha olika stråk genom parken som möjliggör rörelse i olika tempo.

Frodeparken är till stor del gräsmatta, med mindre perennplanteringar som uppstickande element. Österplan kan bli ett komplement till detta, med stor andel perennplanteringar och gräsmattor som avbrott.

Om högvuxna träd kompletteras med lägre träd och eller buskar blir skalan mer mänsklig.

SAMMANSTÄLLNING

Här presenteras en sammanställning av teori, platsanalys och referensstudier relaterat till förutsättningarna för en perennpark på Österplan. Resultatet från litteraturoversikt, platsstudie och referensstudier utgör underlag för gestaltungsprogrammet. För att applicera programmet i gestaltningen utarbetas ett gestaltningskoncept.

TEORI

Viktiga aspekter för gestaltning av naturlika perennplanteringar:

- Utgå ifrån den skapade platsens förutsättningar.
- Inspireras av naturligt formade växtsamhällen som kan tänkas trivas på platsen.
- Inspireras av woodland och prärie/gräsmarker i gestaltningen
- Plocka ut särskilt karaktärsgivande växter och överdriv användandet av dessa.
- Täck marken med växter i flera lager.
- Använd arter som ger upplevelser och kvaliteter olika tider på året.

PLATS

Kriterier som behöver uppfyllas för att skapa en park för vistelse:

- Gestalta promenadvänliga stråk.
- Gestalta platser att stanna upp och sätta sig ner på.
- Gestalta intresseväckande utblickar och fokuspunkter.
- Gestalta för olika typer av användning / aktivitet.

REFERENSER

Inspiration från referensstudierna:

- Utnyttja växtvalet för att skapa olika uttryck genom parken.
- Utnyttja byggda detaljer för att skapa en sammanhängande park.
- Komplettera befintliga träd med lägre vegetation för att ta ner skalan på platsen.
- Österplan och Frodeparken kan komplettera varandra. Frodeparken har stor andel gräsmatta och några få perennplanteringar. Österplan kan vara tvärtom: stor andel perennplanteringar och liten andel gräsmatta.

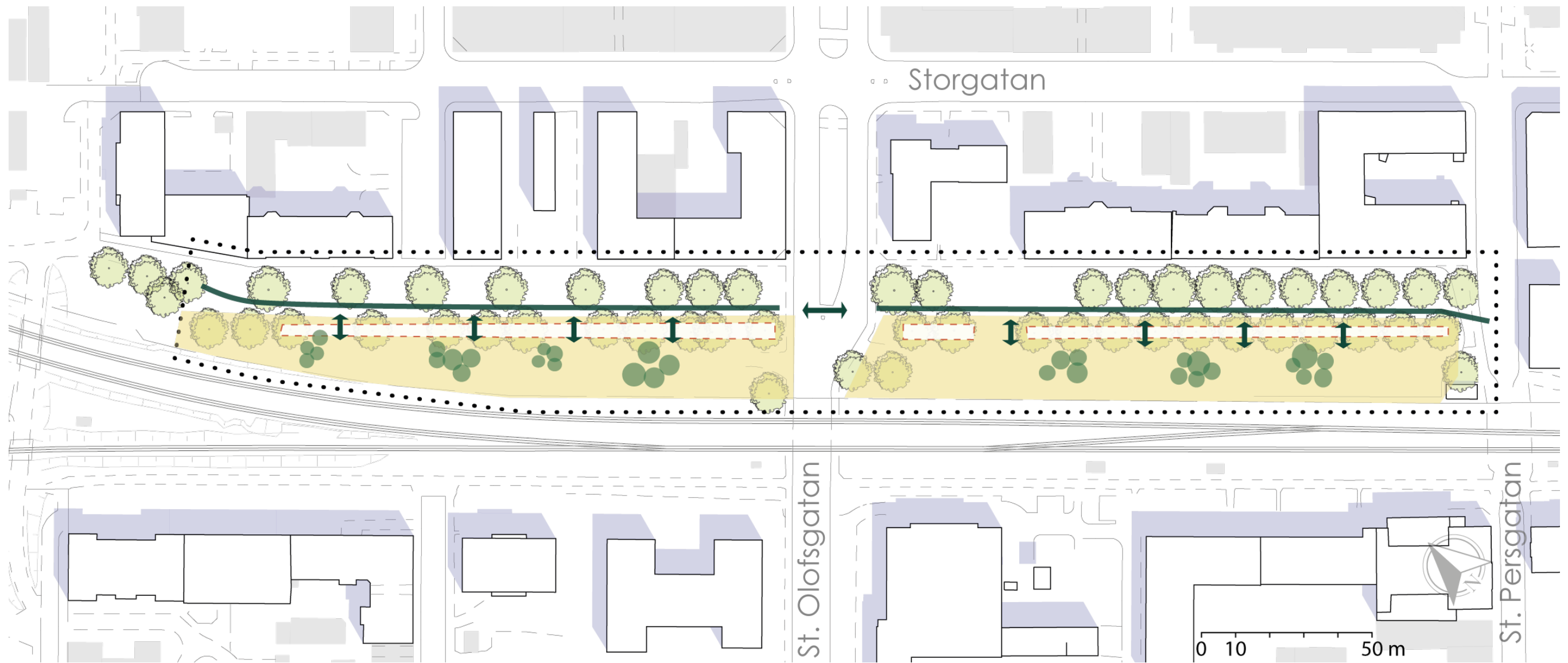

Fig. 28 - Programplan

PROGRAM

ÖVERGRIPANDE GESTALTNING

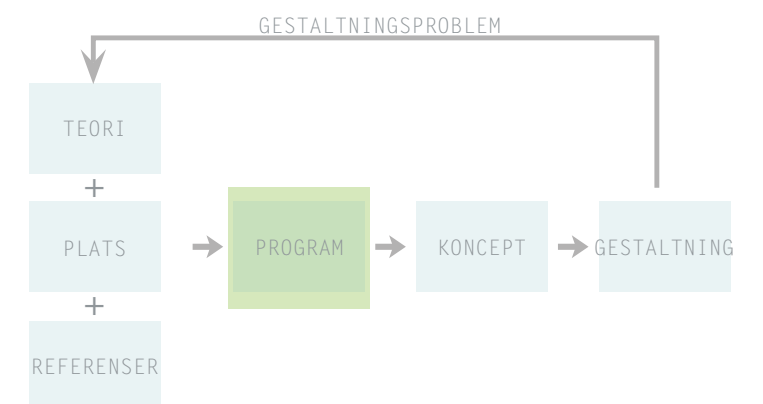
- • Ta bort markparkering. Utnyttja solläge för vistelsezoner och gångstråk
- • Plantera mindre träd som komplement till allén och för att skapa mer omslutande platser.
- • Rusta upp befintligt stråk. Gör det tillgängligt för gång och cykel.
- • Ta bort snöbärshäcken för att skapa en mer öppen och sammanhängande parkmiljö.
- • Erbjud olika stråk, för gående, mellan parkens delar och befintligt stråk.

Följande visas inte specifikt i planen

- Dela upp sträckan i olika delmål, platser att stanna upp och/eller sätta sig ner vid.
- Fokusera de delar i gestaltningen som kräver mer anläggningsarbete, ex. gångvägar, till redan kompakterad mark, för att undvika att försämra markens egenskaper för trädens rötter.

VÄXTGESTALTNING

- Utnyttja olika typer av växter för att skapa en varierande miljö.
- Artmixer ska ha en spridd blomningsperiod och mixerna ska innehålla arter med vinterkvaliteter, ex vinterståndare, vintergrönt.
- Valda växter bör klara relativt mycket sol.
- Prärieplanteringar i gestaltningens soliga lägen.
- Woodlandplanteringar i gestaltningens mer skuggiga lägen, exempelvis under mindre träd.

SKISSPROCESSEN

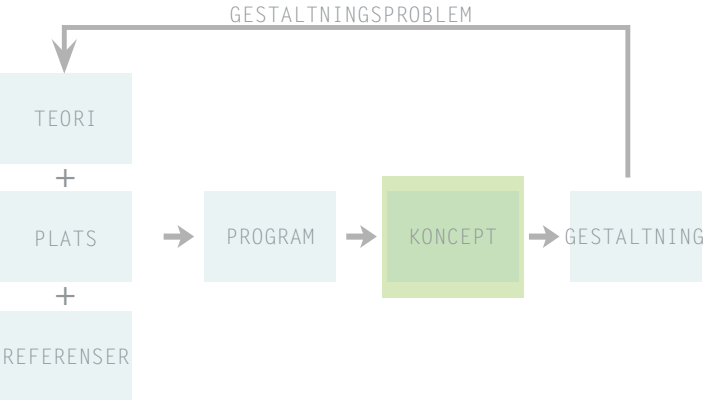
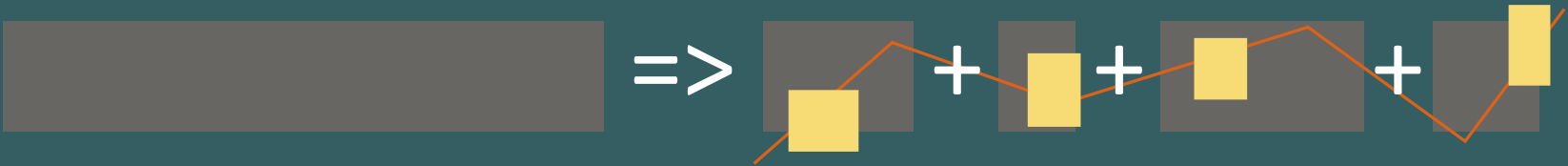
För att kunna applicera programmet utformade jag ett gestaltningskoncept. Det formulerades efter olika iakttagelser under plats- och referensstudier, inspirerat av hur de olika miljöerna har gestaltats. Konceptet fungerar som en vägledare genom gestaltningsprocessen och hjälper till att svara på arbetets gestaltningsfrågor på ett konsekvent sätt.

Det undersökande gestaltningsarbetet beskrivs på kommande sidor, tematiskt uppdeladt med text och skisser som visar processen i arbetet som lett fram till förslaget.

KONCEPT: KLIPPA ISÄR OCH SY IHOP

Konceptet är ett sätt att ta till sig den speciella långsträckta formen som parken har. Genom att klippa upp sträckan i mindre bitar/händelser som sys ihop med olika stråk skapas variation och dynamik i den idag monotona parken.

Konceptet appliceras också i växtgestaltningen där särskilt upplevelsestarka växter “klipps ut” från valda vegetationstyper och sätts ihop i parkens gestaltade växtsamhällen.

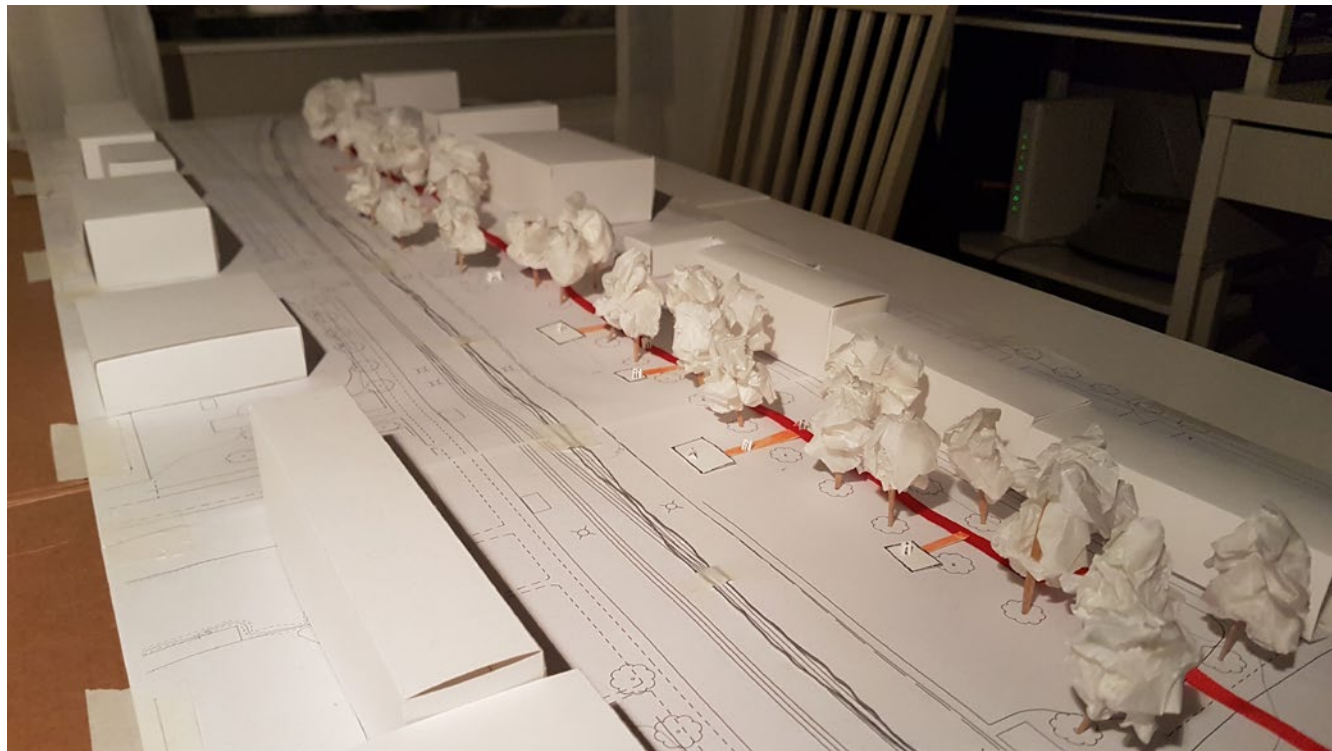

Fig. 29 - Modellfoto. Ett huvudstråk med flera utlöpare.

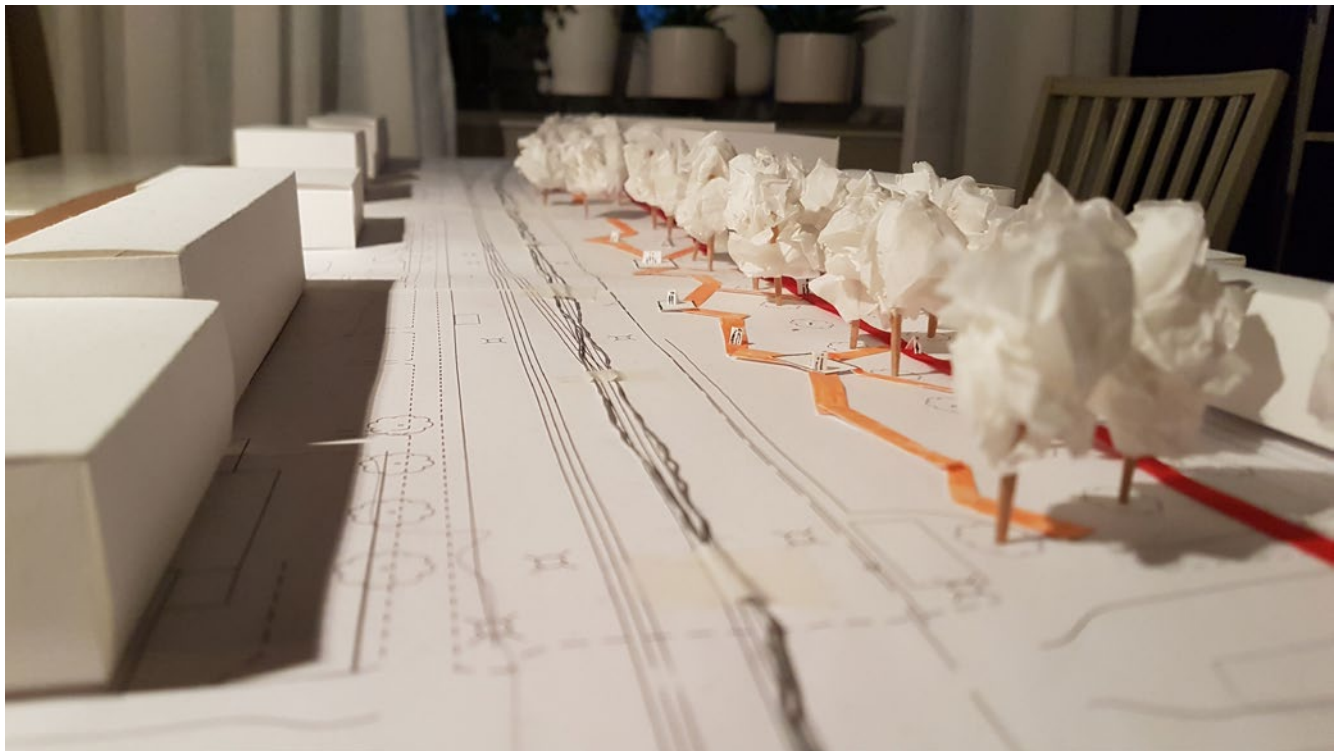
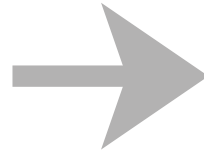

Fig. 30 - Modellfoto. Två huvudstråk, ett för gång och cykel i rött och ett för bara gång i orange med kopplande stråk mellan dem.

ÖVERGRIPANDE GESTALTNING

En tidig idé var att utgå från det befintliga stråk som idag går genom allén (i modellen markerat med rött) och utifrån detta leda besökare till olika parkrum via sidostråk (se fig. 29). Att endast ha ett stråk genom parken skulle dock inte ta tillvara på solläget och samtidigt upplevas som monotont. Från skissen sparades idén om att placera ut ett antal rum eller händelser längs parken och på så sätt dela upp sträckan i olika delar eller sekvenser. Dessa kan bli platser att stanna upp på och beskåda planteringarna.

Frågor som dök upp:

Hur många rum?

Är det kanske enbart vid dessa rum som de mer detaljerade planteringarna och de mer praktfulla artmixerna ska användas? En alternativ skiss presenterar två stråk med ett flertal kopplingar sinsemellan genom parken (fig. 30), vilket ger besökare möjlighet att välja hur de ska gå. På så sätt utnyttjas också Österplans söderläge mer.

Spritt över parken och längs allépromenaden placeras sittplatser av olika slag. De skapar informella platser att stanna upp på och mötas, samtidigt ger de möjlighet att vila trötta ben.

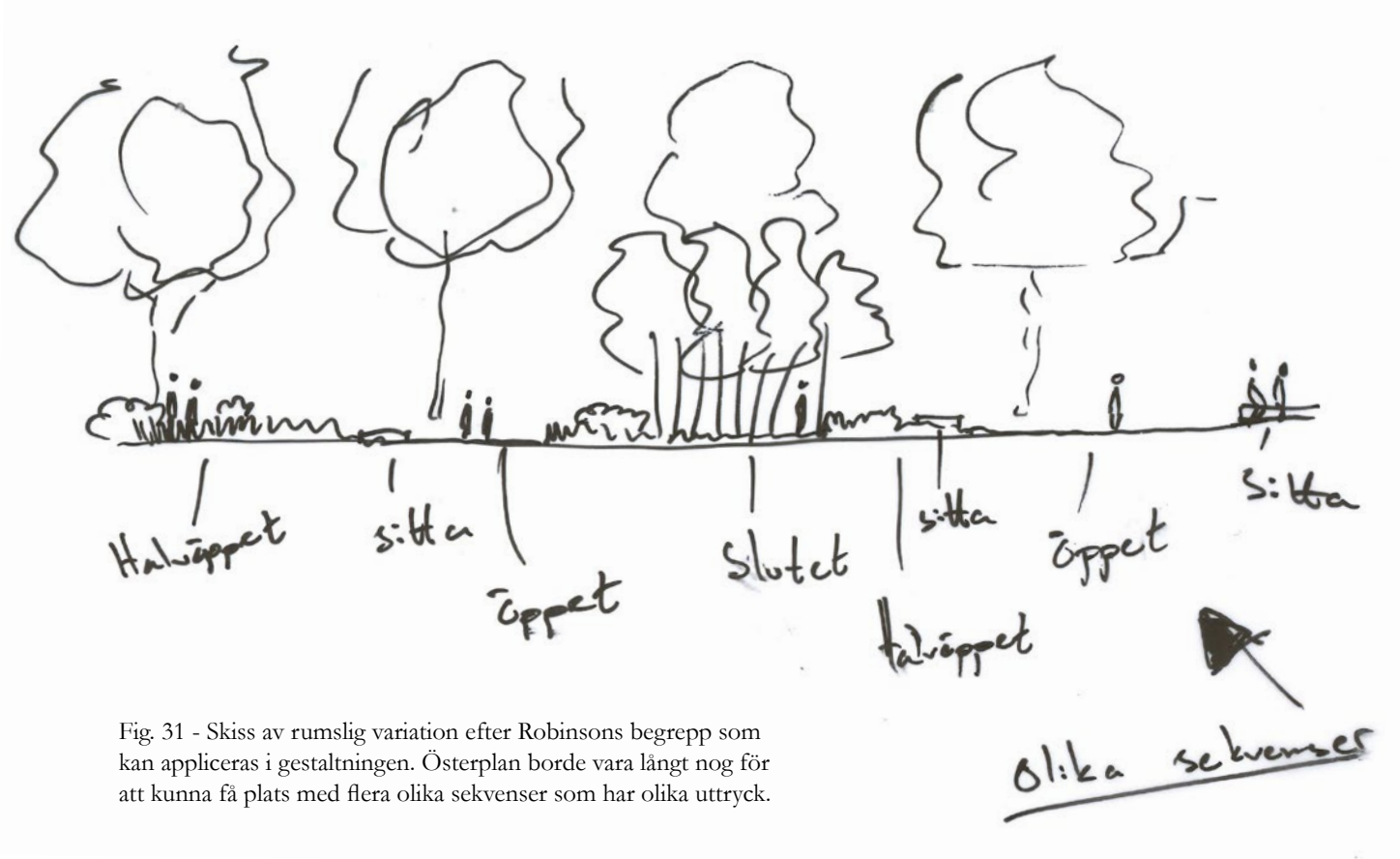
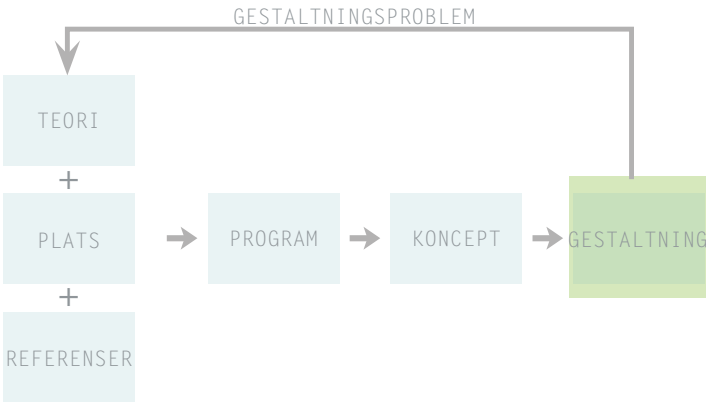

Fig. 31 - Skiss av rumslig variation efter Robinsons begrepp som kan appliceras i gestaltningen. Österplan borde vara långt nog för att kunna få plats med flera olika sekvenser som har olika uttryck.

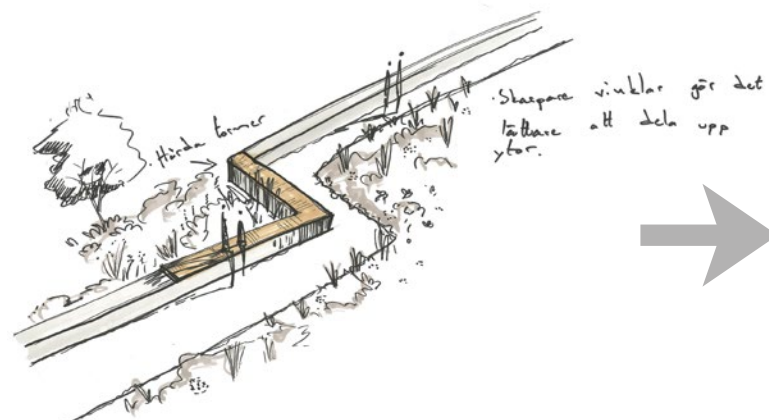

Fig. 32 - Stråk med räta vinklar. Stenmur skiljer av från planteringar och ger sittmöjlighet.

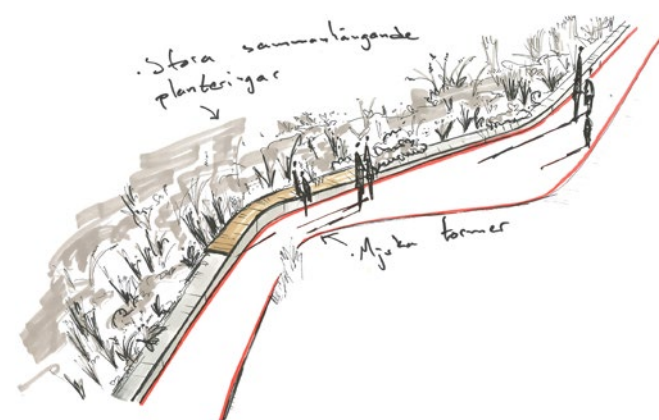

Fig. 33 - Stråk med mjukare vinklar. Promenaden kantas av stora sammanhängande planteringar.

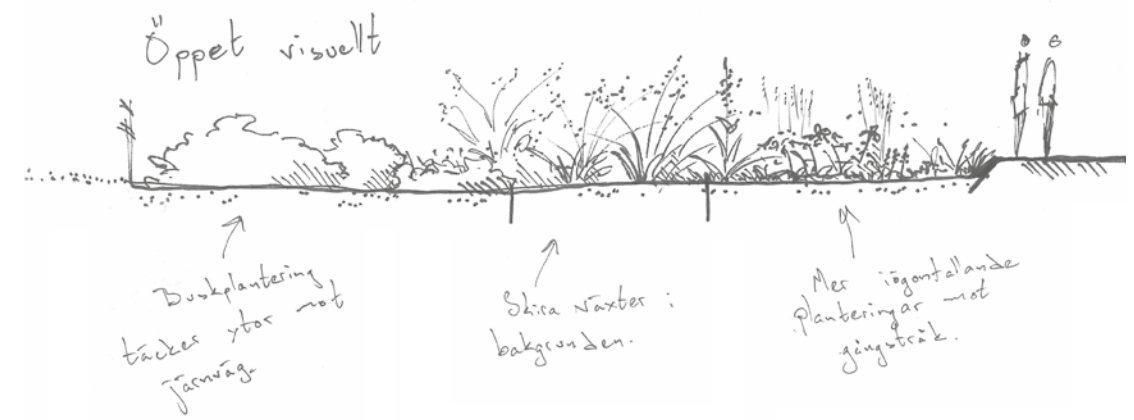

Fig. 34 - Skiss över planteringar vid entré nära järnvägen. Ut mot bilväg eller järnväg kan buskplantering vara ett alternativ för att avgränsa parken.

GÅNGSTRÅK

I skisser undersöktes olika utformning för stråk genom parken. En tidig idé som följde med genom arbetet var att låta stråket vara mer strikt utformat med raka kanter och vinklar, som kontrast till vegetationens mjuka, böljande former. Helt räta vinklar och raka sträckor gav ett statiskt intryck i utformningen (fig. 32) och istället fick parkstråket en mer oregelbunden form, fortfarande med raka kanter men med varierande bredd och vinkel på kurvorna (fig. 33). En låg mur längs olika delar av planteringarna hindrar besökare från att kliva ut i växtbäddarna och erbjuder samtidigt en plats att slå sig ner på. Denna typ av sekundär sittplats förespråkas av Gehl för att göra en plats mer inbjudande och gynna spontana möten.

Planteringarna behöver inte bara vara till för att tittas på. Via trampstenar eller spänger kan besökare promenera ut bland växterna och känna blomdoften runt omkring sig och gräsen ax mot fingertopparna.

Fig. 35 - Hur kan besökare erbjudas sittplatser i varierande miljö?

ENTRÉER

Modellfotot visar entréer vid St. Olofsgatan under skissprocessen. Frågor som uppstod under arbetets gång rörde hur dessa kunde gestaltas för att bjuda in människor till parken. Skissandet resulterade i tre entrépunkter på vardera sida om vägen. En för allépromenaden och två som leder in i perennparken och kopplas samman i parkstråket.

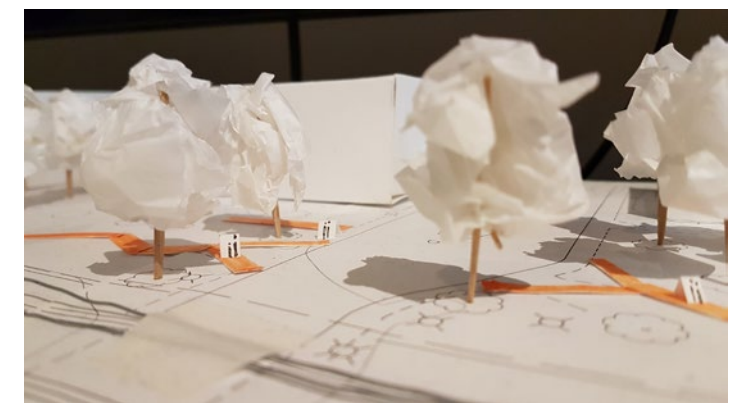

Fig. 36 - Modellfoto, entréskiss.

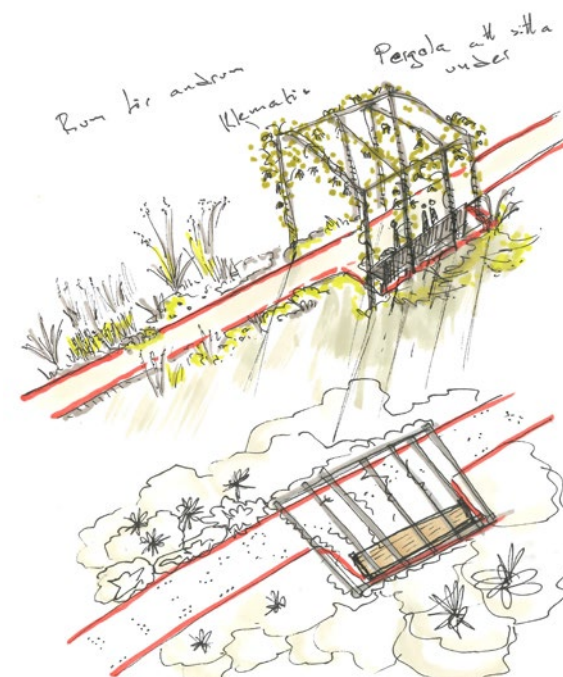

Fig. 37 - Hur stort behöver ett rum vara? Hur litet kan det vara? En enkel pergola över en bänk kan erbjuda paus längs vägen.

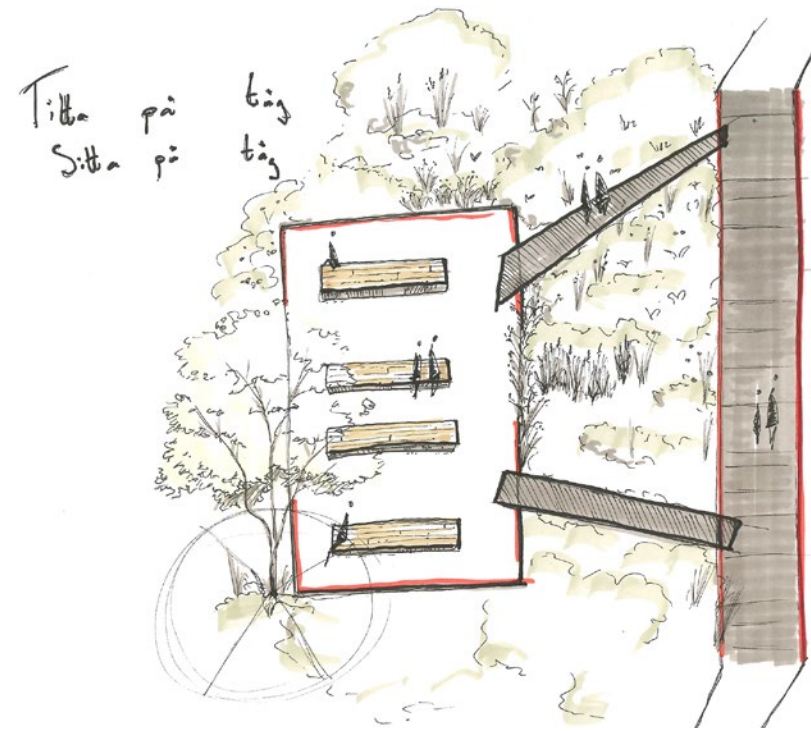

Fig. 38 - Planskiss för ett frilagt parkrum. Hur stor yta skulle det ta i anspråk?

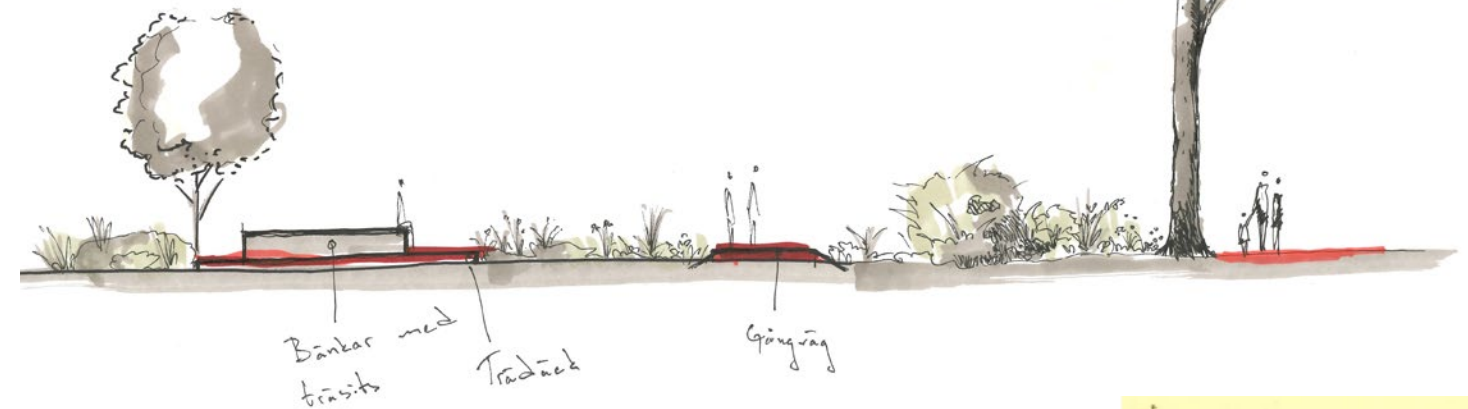

Fig. 39 - Sektionsskiss som undersöker ett frilagt parkrum.

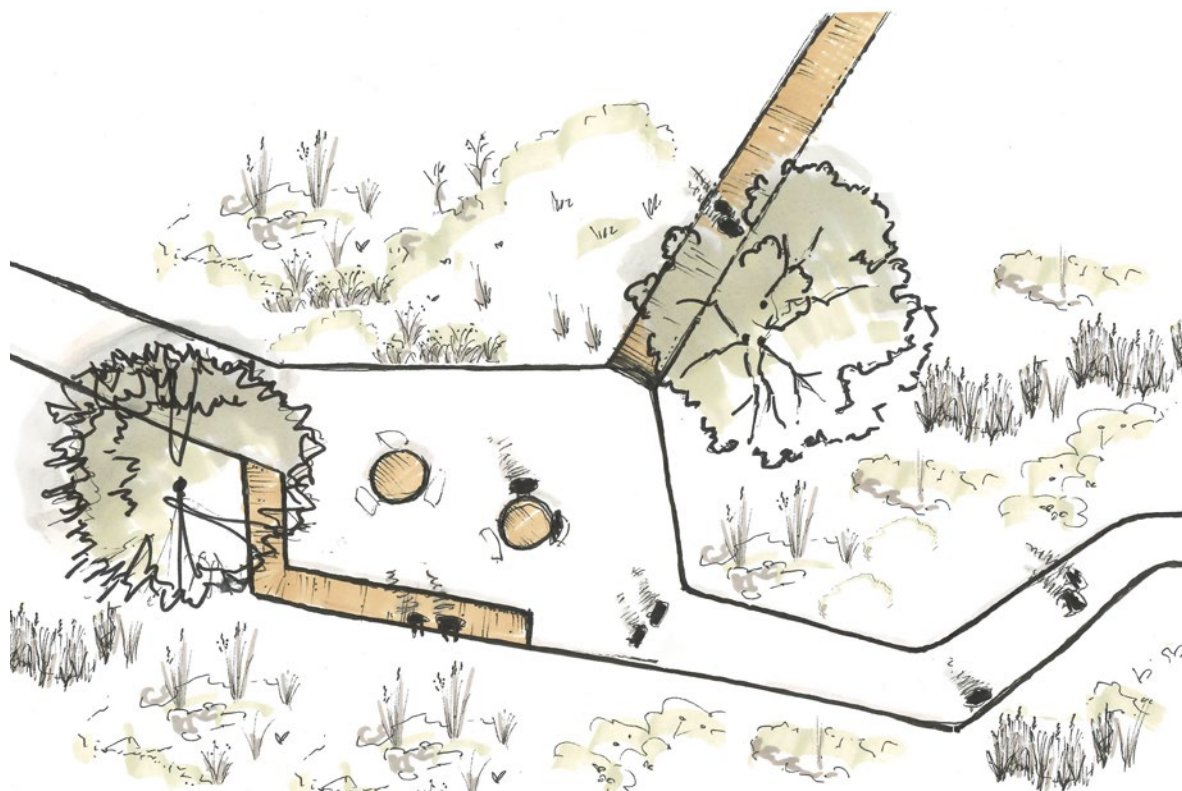

Fig. 40 - Skiss över ett alternativ till rumslig gestaltning, där ett parkrum är integrerat med gångstråket.

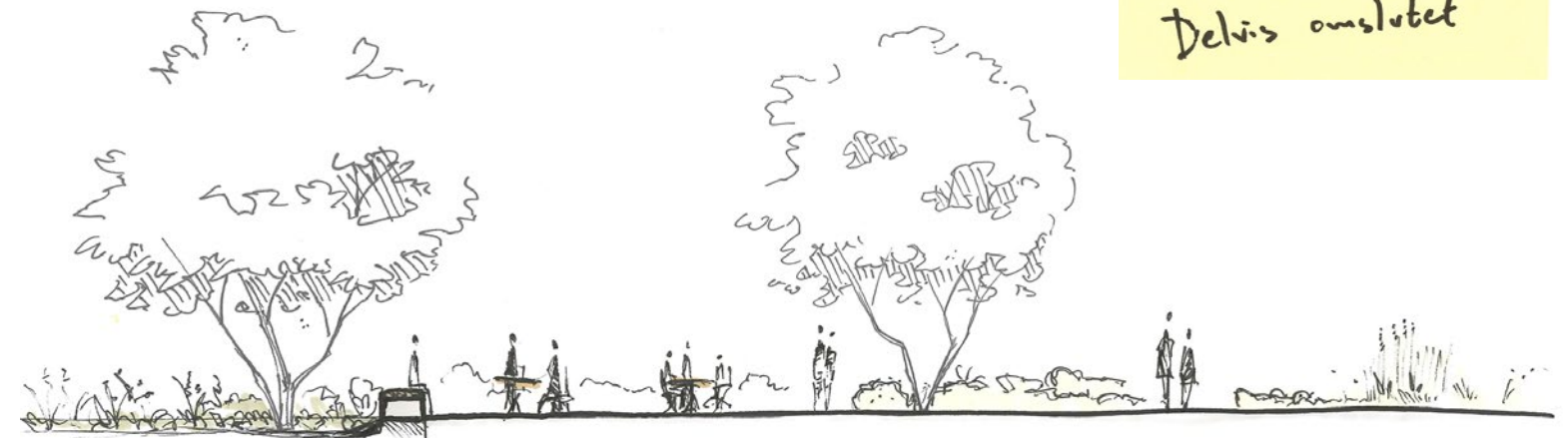
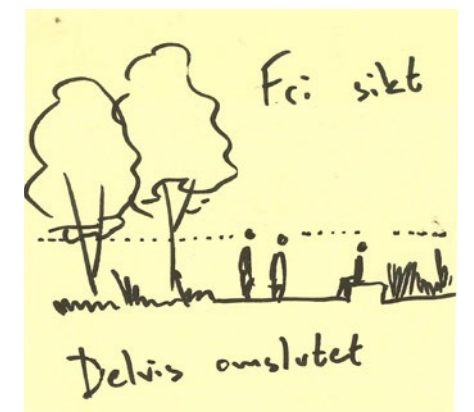

Fig. 41 - Sektionsskiss som undersöker hur växtlighet kan samspela med parkrummet.

Sittbar mur under lövtak. Välj om du vill sitta vänd inåt rummet eller mot planterarna.

Parkstråket kantas av planteringar

VÄXTGESSTALTNING

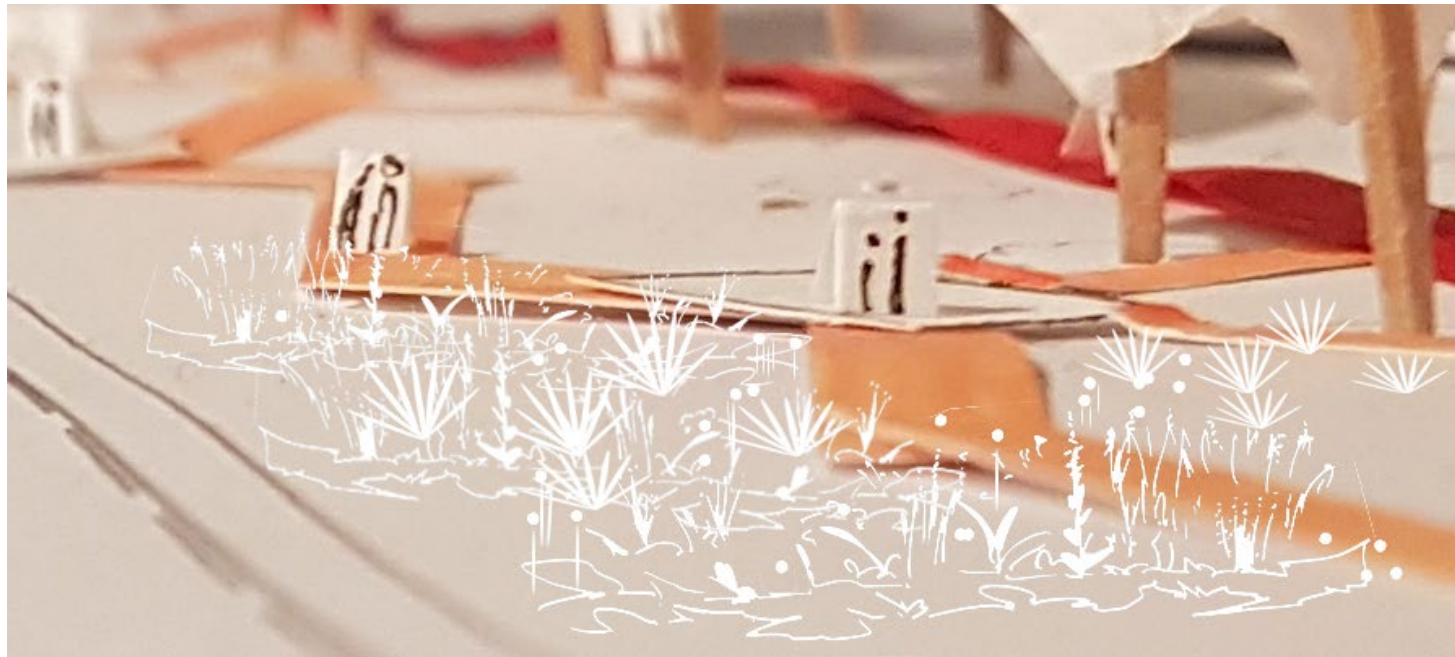

Fig. 42 - Modellfoto. Skiss på växtkomposition i en del av parken. Den sökta känslan är prärieplantering med tydliga vertikaler med avvikande bollformade blommor som drar blicken till sig.

Fig. 43 - Strukturbildande gräs som en skir bakgrund med lägre perenner framför. Rummet öppnhet kan varieras beroende på hur nära de höga gräsen placeras mot gångvägen.

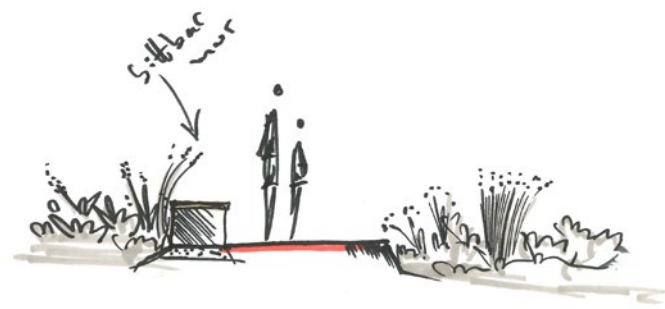

Fig. 44 - Skiss för att undersöka hur stråkets kanter kan utformas. En låg mur ramar in planteringar och fungerar som sittplats.

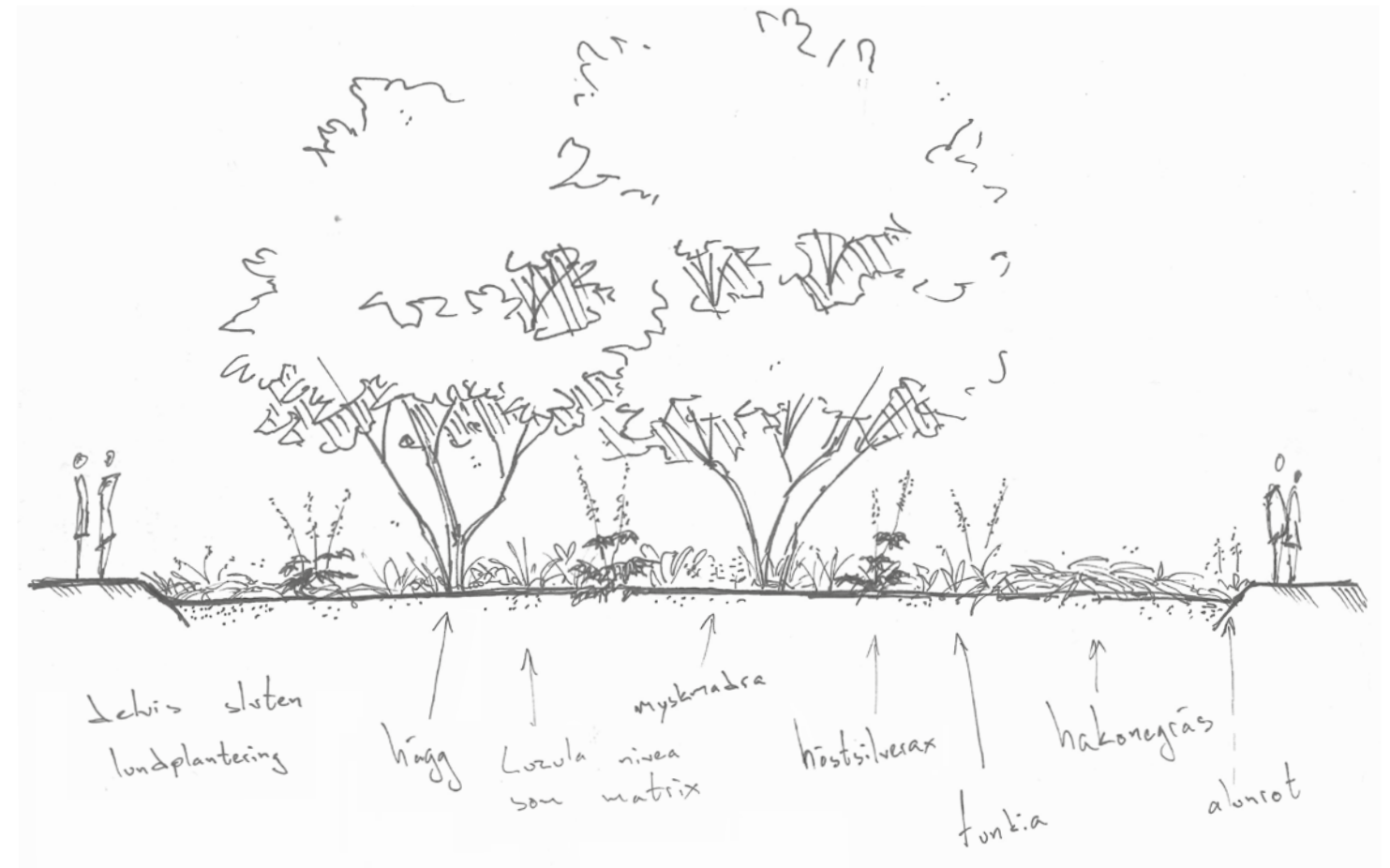

Fig. 45 - Hur kan en växtgestaltning byggas upp under lövtak?

Fig. 46 - Mindre träd kan planteras som komplement till de stora alléträden.

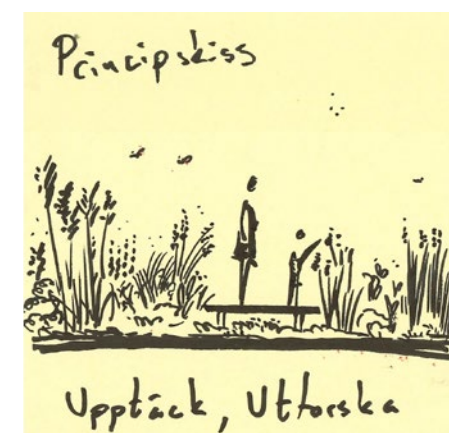

Fig. 47 - Skissen visar hur besökare kan lockas att upptäcka parkens planteringar på egen hand. Den som vill kan komma riktigt nära och lukta och känna. Växterna är då inte bara till för att tittas på utan kan också interageras med vilket ger fler upplevelser än bara de visuella.

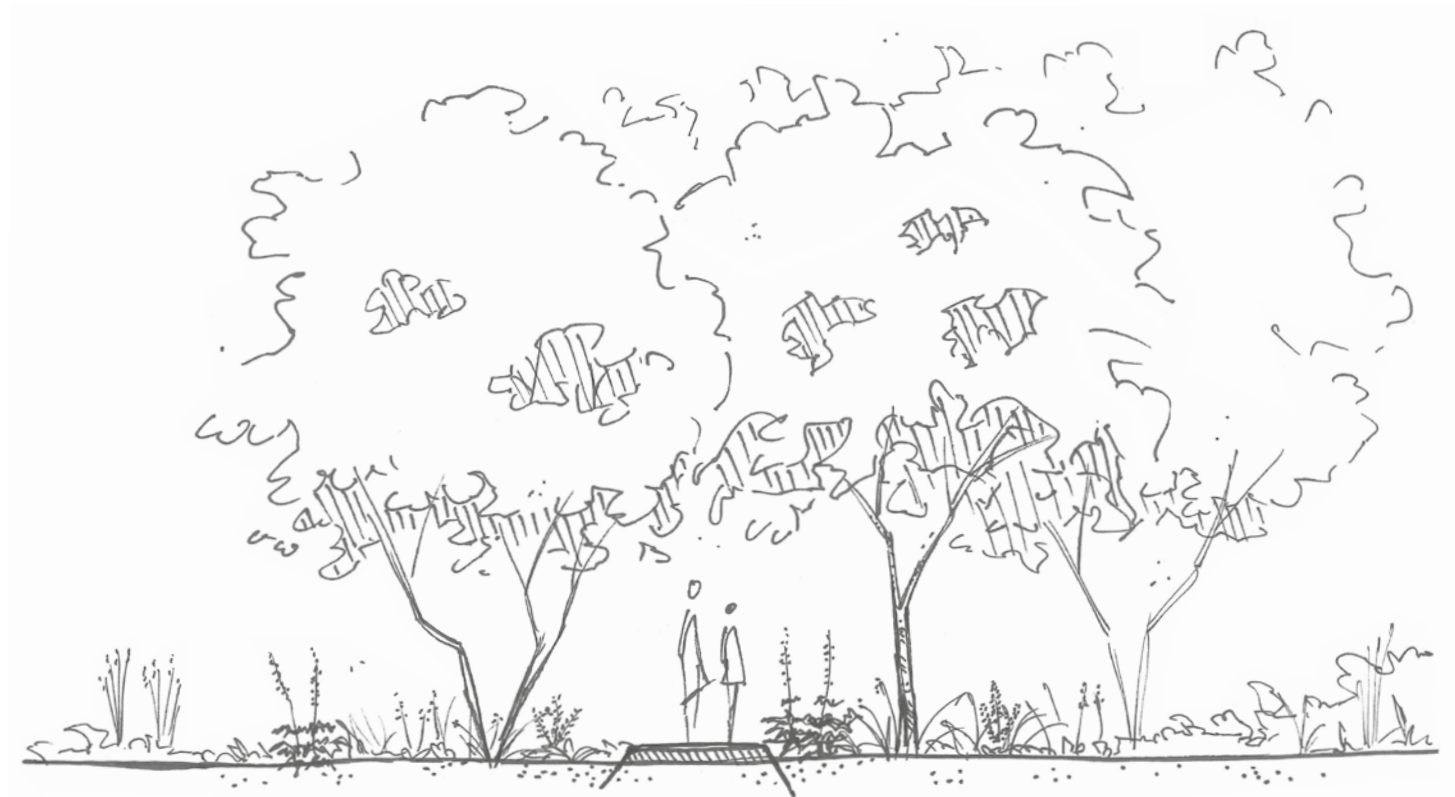

Fig. 48 - Principskiss woodlandplantering. Endast trädstammar i ögonhöjd ger god överblickbarhet.

PLANTERINGSTYPER

Gestaltningsprocessen landade i två huvudtyper av växtsamhällen för parken på Österplan. Dessa är woodland- och prärieplantering. De förekommer i referensprojekten, framför allt längs The High Line i olika zoner där både woodland och prärie har varit inspiration för växtgestaltningen. De beskrivs också utförligt i den litteratur som arbetet grundas i vilket har inspirerat valet av planteringstyper för gestaltningen.

WOODLAND

Woodlandplanteringarna har som uppgift att ta ner skalan till en mer mänsklig nivå. Små till medelstora träd kan bilda ett mellanskikt i vegetationen mellan alléträdens högsta kronor och perennplanteringarna i marknivå. De kan också bilda ett sirligt tak som ger lätt lövskugga i den solbelysta parken. Woodlandplanteringarna fungerar också som ett sätt att dela in platsen i olika sekvenser som besökare kan passera igenom och bryter av långa siktlinjer, så att man inte ser hela den långa sträckan på en gång. Perennerna behöver klara viss skugga för att trivas under träden. Eftersökta arter för denna miljö är sådana som inte vill stå i full sol utan trivs i både sol och halvskugga. Träd eller buskar som ska planteras i parken behöver däremot klara ett väldigt soligt läge.

PRÄRIE

Prärieplanteringarna domineras av gräs och saltåliga perenner. Ett fåtal sorter av gräs används och återkommer i flera växtmixer vilket kopplar samman parkens olika delar. Det är gräsen som syr ihop de olika planteringsytorna till en helhet och mellan gräsen står de olika perenner som ger varje mix sin karaktär. Prärieväxterna är valda för att skapa volym och samtidigt överblickbara, visuellt öppna platser. De arter som växer sig höga är skira och bildar draperier mot vilka resten av planteringen framhävs. En faktor att tänka på för denna typ av plantering är att de låga skikten kan komma att skuggas delvis när andra perenner växer sig större. Marktäckande växter kan därför ha nytta av att klara viss skugga.

Fig. 49 - Principskiss prärieplantering. Vertikala former leder blicken genom planterinen. Lägre perenner hjälper till att täcka marken och binder samman artkompositionen.

Majoriteten av de delar av parken som kräver större anläggningsarbete, till exempel nytt gångstråk och de olika parkrummen koncentreras till den del av Österplan som idag är parkeringsyta. Denna del är också den mest solbelysta och bör tas tillvara på för vistelseytor, vilket uppmärksammades i gestaltningsprogrammet.

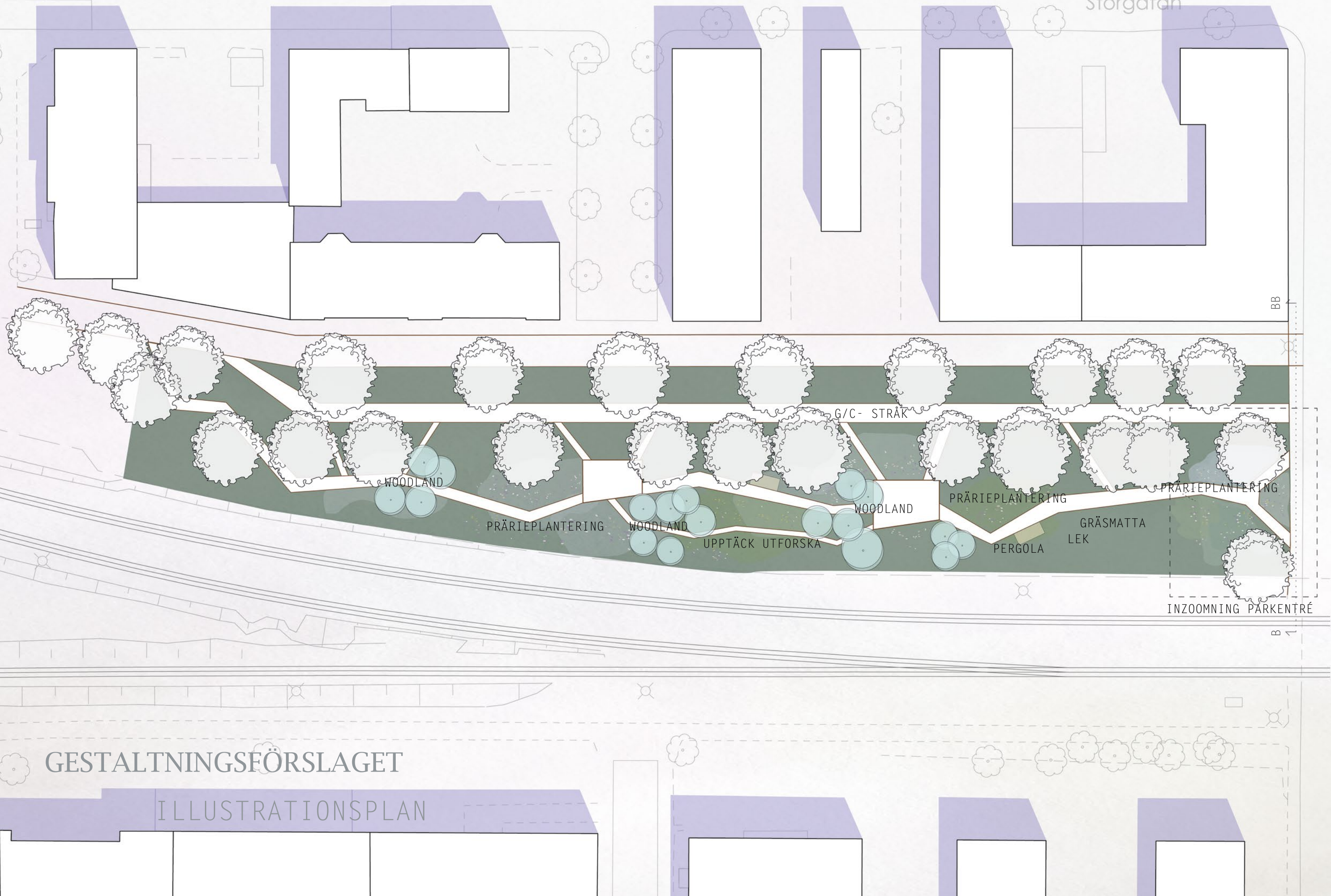
De anlagda växtbäddarna inspireras ståndortsmässigt av den intilliggande järnvägen. Parkens planteringsytor blir som en förlängning av järnvägsbanken. De är porösa och genomsläppliga vilket skapar en väl-dränerad miljö. Detta i kombination med det solbelysta läget innebär att valda växter bör klara torka väl.

ÅRSTIDSVÄXLINGAR

Parkens växtanvändning är utarbetad för att erbjuda upplevelser för alla årstider. Allra först kommer julrosor, snödroppar och vintergäck fram och ger årets första gröna och blommande inslag redan under senvinter till tidigaste vår. Under våren dyker fler lökar upp, som krokus, scilla och balkansippa. Många av de tidiga lökarna som valts är sådana som sprider sig bra, med fröspridning och vegetativt, så att de på sikt kan täcka stora delar av parken utan att man behöver plantera extrema mängder vid anläggning. De kan då kickstarta parkens blomsäsong innan andra perenner börjar konkurrera om ytan. Det ger samtidigt tidig föda åt insekter innan andra växter blommar.

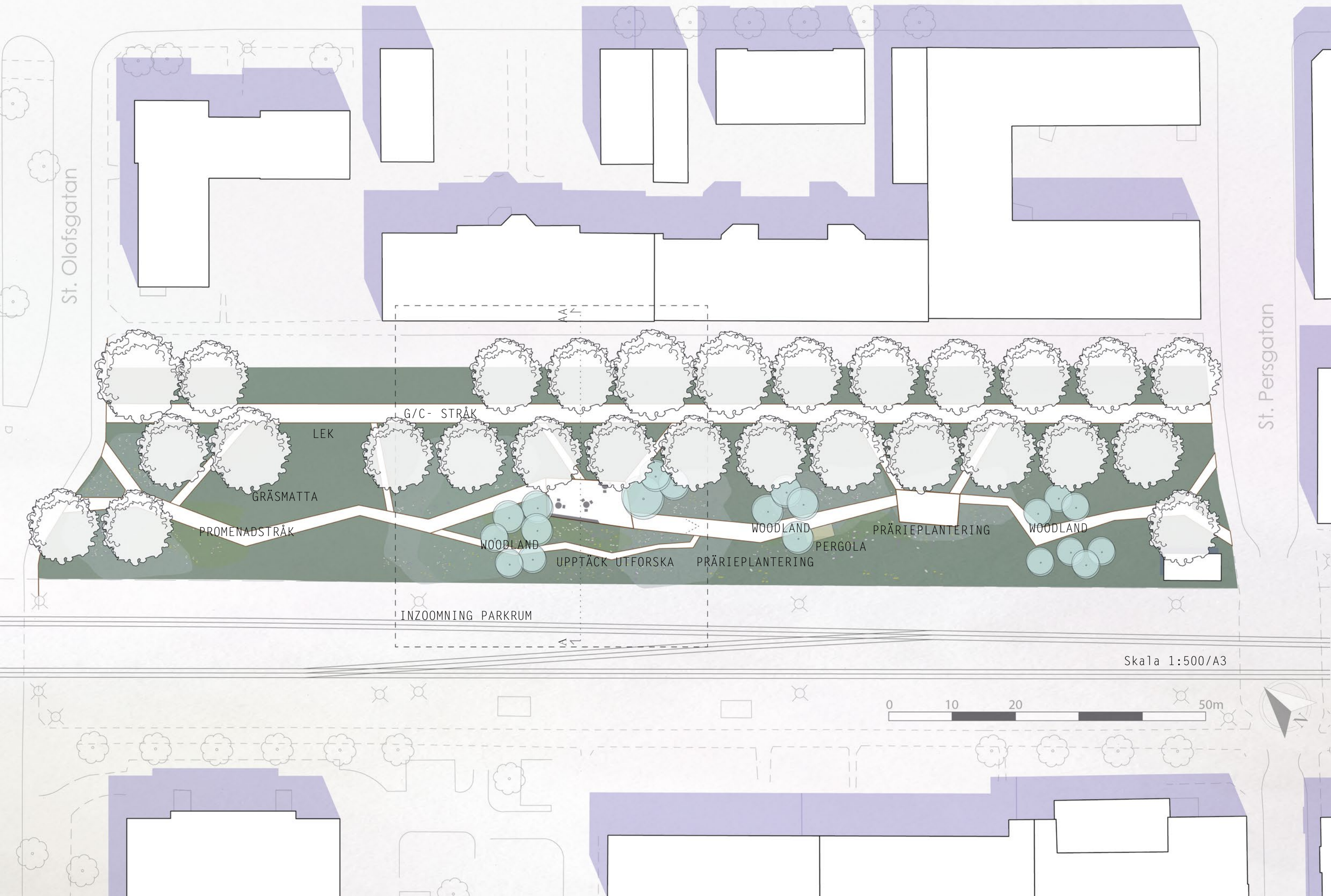
Allt eftersom växtsäsongen fortsätter börjar perennerna ta form. Lökanvändningen under sommaren inriktas främst på mer högvuxna arter som allium, som kan sträcka sig upp över bladverket. Lökarna tar rollen som accenter och grupper av klotformade blomställningar dyker upp här och var i Österplans planteringar. Stråk av honungslökens raka stjälkar med små klockor i nedåthängande klasar leder blicken genom planteringarna.

Under sensommar och höst dominerar gräsen. Parken börjar skifta färg från frodigt grönt till mer dova, jordnära toner när växterna förbereder sig för vintervila. Till slut återstår endast torkade gräs och fröställningar som får stå kvar över vintern.

GESTALTNINGSFÖRSLAGET

ILLUSTRATIONSPLAN

PARKRUM

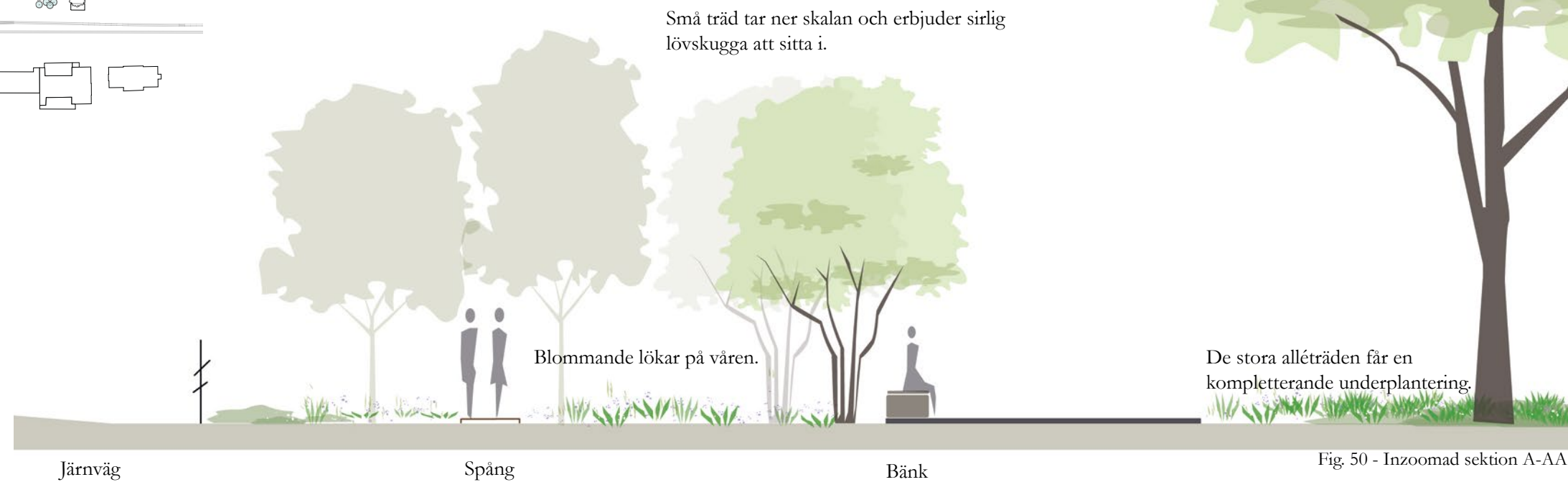
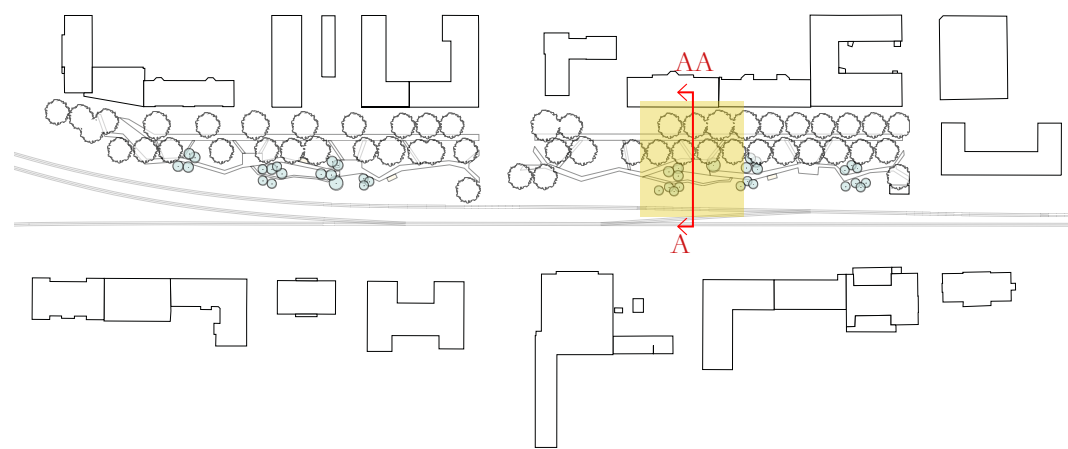

Fig. 50 - Inzoomad sektion A-AA

GESTALTNING PARKRUM

Gångstråket vidgas till ett parkrum i lätt lövskugga. Temat för planteringarna är ljus woodlandplantering under trädkronorna. Dessa partier har som uppgift att ta ner skalan till en mer mänsklig nivå. Små till medelstora träd kan bilda ett mellanskikt i vegetationen mellan alléträdens högsta kronor och perennplanteringarna i marknivå. De kan också bilda ett sirligt tak som ger lätt lövskugga i den solbelysta parken.

Upplevelsen är den av ett stiliserat woodland, tak och golv men inte så mycket däremellan för att få en väl överblickbar plats. Woodlandmiljöer kan ha en del buskvegetation och vara visuellt relativt slutna, men det är inte den sökta karaktären för parken. De delar av parken som beskrivs som omslutande är det i lägre nivå, mer fysiskt slutna men öppna visuellt.

Mot den öppna parken planteras mer gräs och temat är prärieplantering. De mest artrika och starkblommande växtmixerna koncentreras runt parkrummen, där de kan uppskattas av flest människor.

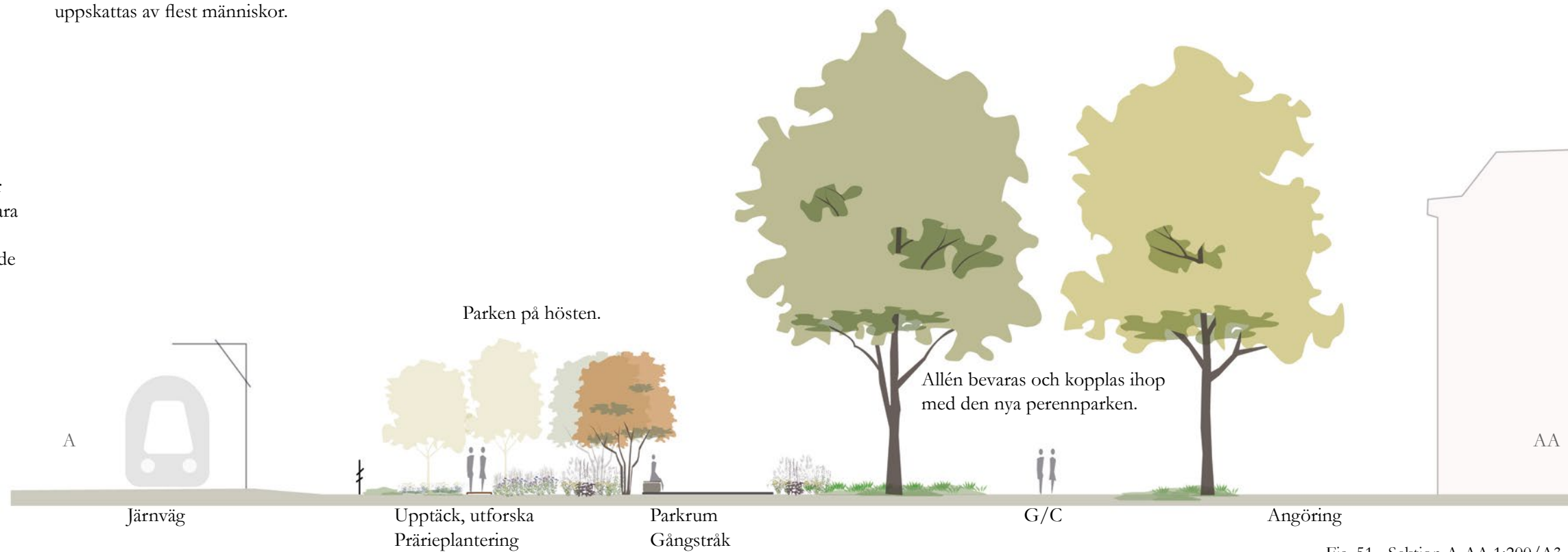
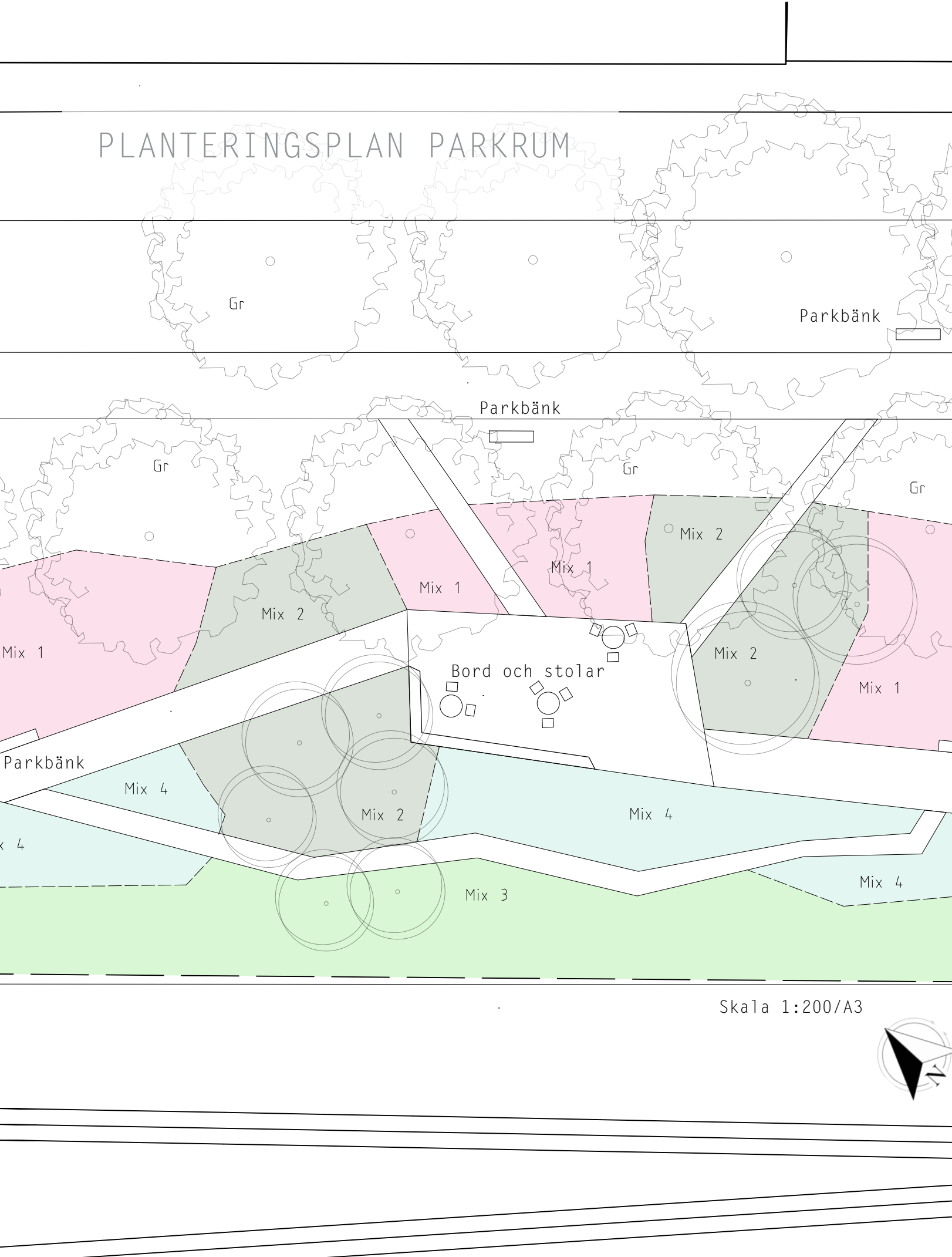

Fig. 51 - Sektion A-AA 1:200/A3

MIX 1 PRÄRIEPLANTERING

Perenner					blomning och kvalitéer												
Art	Latin	Sv namn	höjd	%	anmärkning	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
P1	Bistorta affinis 'Superba'	bergormrot	20 cm	5													
P2	Calamagrostis acutiflora 'Karl Foerster'	tuvrör	150 (180) cm	12	sätts i grupper om 3												
P3	Calaminta nepeta	stenkyndel	25-40 cm	5													
P4	Deschampsia cespitosa 'Goldtau'	tuvtåtel	40-60 (110) cm	20													
P5	Echinacea purpurea 'Magnus'	röd rudbeckia	80-100 cm	10													
P6	Knautia arvensis	åkervädd	30-90 cm	4													
P7	Knautia macedonica	grekvädd	50-70 cm	10													
P8	Panicum virgatum 'Hänse Herms'	jungfruhirs	100 (130) cm	12	sätts i grupper om 3												
P9	Perovskia atriplicifolia	afganperovskia		4													
P10	Rudbeckia fulgida 'Goldsturm'	praktrudbeckia	60-80 cm	10													
P11	Veronicastrum virginicum 'Album'	kransveronika	150 cm	8	sätts i grupper om 4												
				100													
Löök					blomning och kvalitéer												
Art	Latin	Sv namn	höjd	%	anmärkning	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
L1	Allium roseum	kvicklök	25-40 cm	10													
L2	Allium x hollandicum 'Purple Sensation'	purpurlök	100 cm	8	sätts i grupper om 3												
L3	Anemone blanda	balkansippa	8-10 cm	14													
L4	Camassia scilloides	präriehyacint	30-50 cm	10	sätts i grupper om 5												
L3	Crocus chrysanthus	bågarkrokus	6-10 cm	8													
L6	Crocus tommasinianus	snökrokus	5-8 cm	12													
L7	Crocus x tommasinianus 'Ruby Giant'	hybridsnökrokus	10 cm	8	sätts i grupper om 10												
L8	Eranthis hyemalis	vintergäck	5-12 cm	10													
L9	Galanthus nivalis	snödroppe	10-20 cm	10													
L10	Scilla siberica	rysk blåstjärna	10-20 cm	10													
				100													

Prärieinspirerad artmix med stor andel gräs, både strikt upprätväxande tuvrör och tuvbildande jungruhirs och tuvtåtel.

Vår: Vårlökar som vintergäck, snödroppar, krokus och scilla

Sommar: Sommarens början markeras av lökar och perennerna börjar ta form. En stor del av perennerna blommar i lila, röda och vita toner.

Höst: Gräs utgör en stor del av planterings sammansättning och väver ihop mixen. Tuvrörets strikt uppräta form ger struktur och dynamik.

Vinter: Växterna har vissnat, men kvar står vinterståndare och gräs som behåller sin form länge.

Mix 1 sensommar

Informationen om arter till de olika växtmixerna är en sammanställning från SLUs perennkompndium, perenner.se, Billbäcks plantskolekatalog, Säve plantskola samt *Lökar och knölar*, *Gräs och bambu* och *Perenner* av Björn och Marie Hansson. Se referenslista för källhänvisning.

MIX 2 WOODLAND

Perenner						blomning och kvalitéer											
Art	Latin	Sv namn	höjd	%	anmärkning	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
P1	Actaea simplex 'Atropurpurea' eller 'Brun	höstsilverax	120-200 cm	5	sätts i grupper om 3												
P2	Alchemilla mollis	jättedaggkäpa	30-50 cm	8													
P3	Asarum europaeum	hasselört	10-15 cm	8													
P4	Galium odoratum	myskmadra	15-30 cm	8													
P5	Hakonechloa macra	hakonegräs		12	sätts i grupper om 5												
P6	Helleborus foetidus	klockjulros		10													
P6	Heuchera 'Rex Lime'	alunrot	50 cm	8													
P7	Heuchera 'Rex Red'	alunrot	50 cm	8													
P8	Hosta lancifolia	höstfunkia	40 cm	8													
P9	Luzula nivea	silverfryle	30(60) cm	20													
P10	Polygonatum falcatum 'Variegatum'	japanrams		5													
				100													
Löök						blomning och kvalitéer											
Art	Latin	Sv namn	höjd	%	anmärkning	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
L1	Allium tuberosum	kinesisk gräslök	35-40 cm	20													
L2	Anemone blanda	balkansippa	8-10 cm	40													
L3	Galanthus nivalis	snödroppe	10-20 cm	40													
				100													

Denna artblandning är sammansatt av relativt låga växter som täcker marken med rundade, mjuka tuvor och accenter som kontrasterar detta med uppstickande blomställningar med ljusa blommor.

Vår: Klockjulros - Supertidig växt, blommar sen vinter till tidig vår och bidrar med gröna inslag i parken när inget annat växer. Balkansippa och snödroppe - tidigblommande lökar som tar vid efter julrosen. Blommar i vitt till rosa och lila.

Sommar: Under sommaren tar fler perenner vid efter lökarna. Marken täcks av jättedaggkäpa, myskmadra, alunrot och senare hakonegräs samt silverfryle. Hasselört skapar kontrast med sina mörkt gröna, läderartade blad. Blomningen i mixen är vit inledningsvis från japanramsens hängande klockor och myskmadrans små stjärnor för att senare tonas ljust gul av daggkäpa och alunrot.

Mix 2 sommar

Höst: Framåt hösten, när flera av perennerna vissnar ner, gör gräsen det största marktäckande jobbet. I kontrast till hakonegräs och silverfryle reser sig höstsilverax med breda, flikiga blad. Höstsilverax är en iögonfallande växt med mörkrött bladverk och långa spiror som blommar i vitt till ljusrosa. Höstsilverax används sparsamt i artmixen, några få exemplar som solitär eller i grupp räcker för att skapa blickfång utan att ta över planterings uttryck helt.

Vinter: Silverfryle och hasselört är vintergröna. Mot vårvintern kommer julrosen igen.

MIX 3 MOT JÄRNVÄG

Perenner						blomning och kvalitéer											
Art	Latin	Sv namn	höjd	%	anmärkning	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
P1	Calamagrostis x acutiflora 'Overdam'	tuvrör	140 (160) cm	5	sätts i grupper om 3												
P2	Deschampsia cespitosa 'Goldtau'	tuvtåtel	40-60 (110) cm	10													
P3	Eryngium planum	rysk martorn	60-80 cm	5													
P4	Euphorbia polychroma	gulltörel		16													
P5	Festuca mairei	atlassvingel		12													
P6	Knautia macedonica	grekvädd	50-70 cm	8													
P7	Molinia caerulea 'Transparent'	jättetåtel	60 (170) cm	5	sätts i grupper om 3												
P8	Panicum virgatum 'Shenandoah'	jungfruhirs	80-100 (120) cm	10	sätts i grupper om 3												
P9	Perovskia atriplicifolia	afganperovskia	80 cm	5													
P10	Rudbeckia fulgida 'Goldsturm'	praktrudbeckia	60-80 cm	8													
P11	Sesleria nitida	glansälvväxing	50 (80) cm	16													
				100													
Löök						blommning och kvalitéer											
Art	Latin	Sv namn	höjd	%	anmärkning	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
L1	Allium roseum	kvecklök	25-40 cm	30													
L2	Allium x hollandicum 'Purple Sensation'	purpurlök	100 cm	20	sätts i grupper om 3												
L3	Eranthis hyemalis	vintergäck	5-12 cm	30													
L4	Nectaroscordum siculum	honungslök	70-90 cm	20	sätts i grupper om 5												
				100													

Mixen är tänkt att täcka större ytor med tuvbildande växter, till exempel mot järnvägen. Färgskalan i bladverket går mellan grönt och blågrönt med flera gulblommande arter som lyser upp stora fält i parkens utkant.

Vår: Sen vår blommar gulltörel. Lökarnas stjälkar slår ut i lila klot och hängande klockor.

Sommar: Gräsen börjar komma. Glansälvväxing och atlassvingel bildar blåtonade tuvor i olika storlek, atlassvingeln blir uppåt en meter bred när den slår ut.

Höst: Gulltörel får röd höstfärg och spelar med grekväddens röda knappar, praktrudbeckia blommar i klart gult.

Vinter: Gräs står kvar, tuvrör och glansälvväxing behåller sin form och ger vinterkvalitéer tillsammans med martornens vinterståndare.

Mix 3 försommar

MIX 4 STENPARTI

Perenner						blomning och kvalitéer											
Art	Latin	Sv namn	höjd	%	anmärkning	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
P1	Achillea 'Coronation Gold'	praktröllika	60-95 cm	10													vinterståndare
P2	Anaphalis triplinervis	ulleternell	40 cm	12	sätts i grupper om 3												vinterståndare
P3	Artemisia ludoviciana 'Silver Queen'	vitmalört	50-75 cm	12													
P4	Artemisia schmidtiana 'Nana'	krypmalört	20 cm	10	sätts i grupper om 3												
P5	Lavandula angustifolia	lavendel	40cm	10													
P6	Sesleria heuffleriana	vårälvväxing	30 (40) cm	16													
P7	Stachys byzantina 'Big Ears'	lammöron	30 cm	10													
P8	Hylotelephium 'Matrona'	kärleksört	50 cm	10													
P9	Perovskia atriplicifolia	afganperovskia	80 cm	5													
P10	Eryngium planum	rysk martorn	60-80 cm	5													vinterståndare
				100													
Lök						blomning och kvalitéer											
Art	Latin	Sv namn	höjd	%	anmärkning	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
L1	Allium christophii	stäpplök	30-50 cm	10	sätts i grupper om 3												
L2	Camassia scilloides	präriehyacint	30-50 cm	10													
L3	Crocus chrysanthus	bågarkrokus	6-10 cm	10													
L4	Crocus tommasinianus	snökrokus	5-8 cm	15													
L5	Crocus x tommasinianus 'Ruby Giant'	hybridsnökrokus	10 cm	15	sätts i grupper om 10												
L6	Crocus vernus 'Jeanne d'Arc'	vårkrokus	8-10 cm	10	sätts i grupper om 10												
L7	Eranthis hyemalis	vintergäck	5-12 cm	15													
L8	Tulipa tarda	flocktulpan	10-12 cm	15													
				100													

Denna mix är tänkt för soliga torra lägen i parken i exempelvis upphöjda, steniga planteringar. Färgskalan för växternas bladverk går i grönt och blått med ljust gråa toner. Flera av arterna står sig långt in på hösten och de ljusa färgerna lyser upp i höstmörkret.

Vår: Växtsäsongen inleds med vintergäck och flera sorters krokus som blommar i lila, vitt och gult. Till detta växer det tidiga gräset vårälvväxing som blommar med mörka ax.

Sommar: Planteringen övergår från vårlökar till relativt låga perenner som bildar mjuka kuddar. Malört, ulleternell, och perovskia med skira bladverk som hålls ihop av kärleksört och lammörons stabila, runda former. Hylotelephium

‘Matrona’ har ett mörkt, rödtonat bladverk som bryter av mot den annars blå-grå tonen i artmixen. Stora lila klot från stäpplök skapar blickfång och komplementeras av lilablommande fält av lavendel. Gula flockblommor hos praktröllika accentuerar de lila tonerna.

Höst: Torkade fröställningar från stäpplöken står kvar. Malört och ulleternell blommar och flera av arterna behåller sin karaktär långt in på hösten.

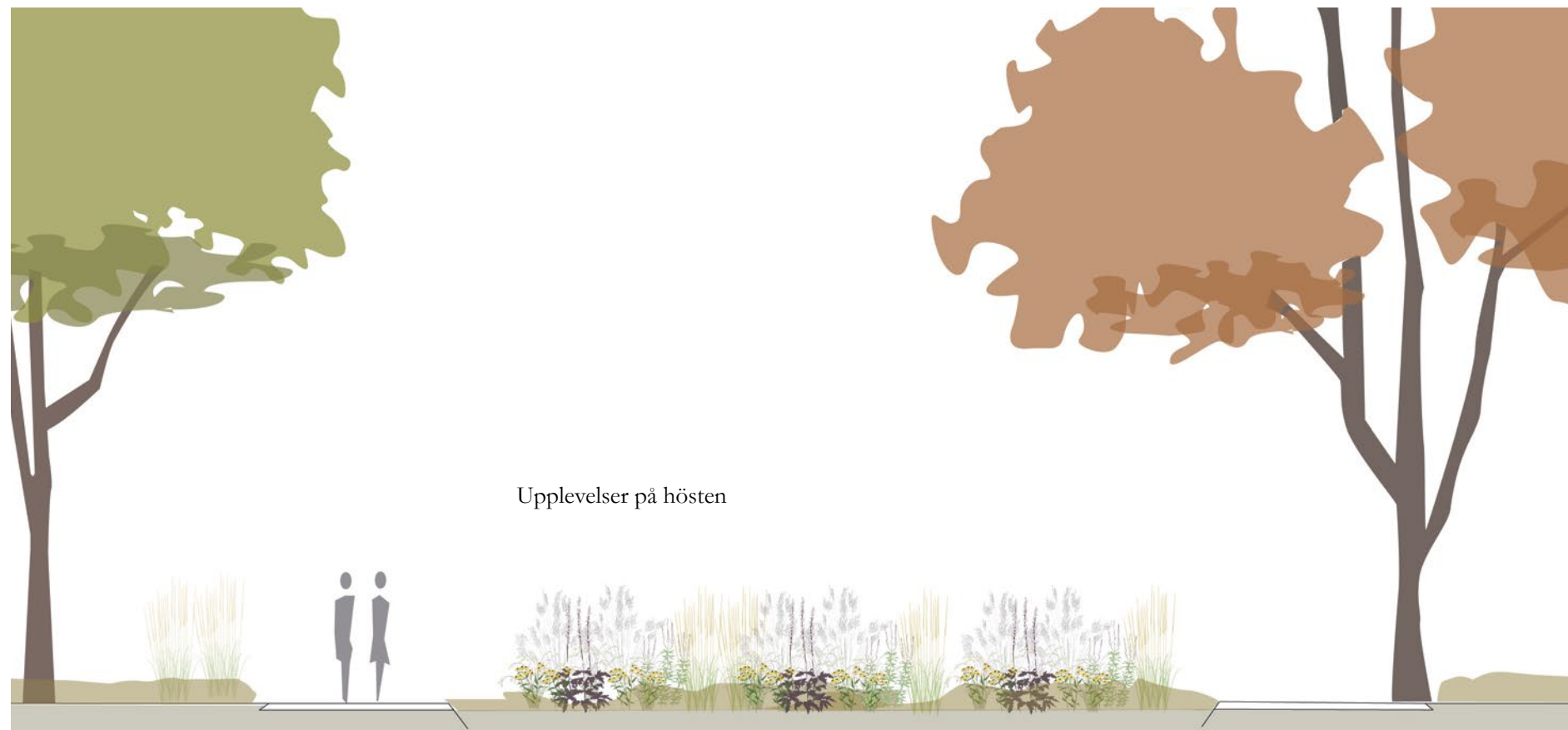
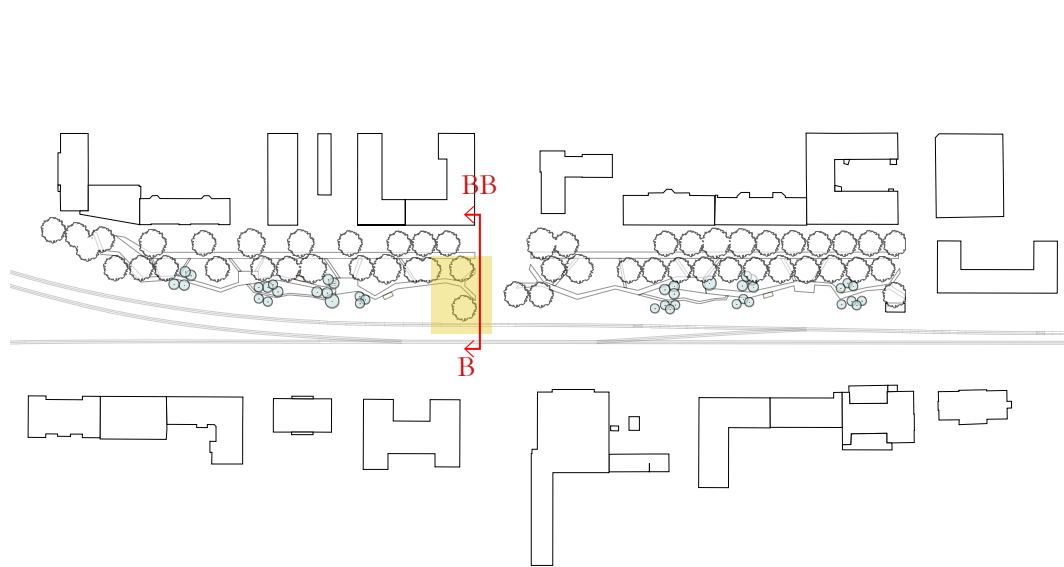
Vinter: Fröställningar från martorn och ulleternell sitter kvar till vintern

Mix 4 sommar

PARKENTRÉ

Låga buskar markerar gränsen mot gång- och cykelbana

Planteringar presenterar parkens entréer.

Fig. 52 - Inzoomad sektion B-BB

GESTALTNING PARKENTRÉ

Entréerna presenterar parken och görs därför öppna och överskådliga. Olika stråk leder in i parken, antingen till allépromenaden eller till parkstråket.

Utsnittet visar parkentrén norr om St. Olofsgatan. Mot trottoar och väg markerar låga buskplanteringar var parken börjar. Innanför dessa inleds perennplanteringarna med artblandningar som klarar viss skugga. Längre in övergår de i arter för full sol.

Allén behålls i sin nuvarande utsträckning eftersom den i analysen uppmärksammades som ett av platsens karaktärsgivande element. När snöbärshäcken tas bort förstärks de arkitektoniska kvalitéerna i allén. Motivet för tankarna till en pelargång, från vilken man ser ut över och kan gå in i en trädgård.

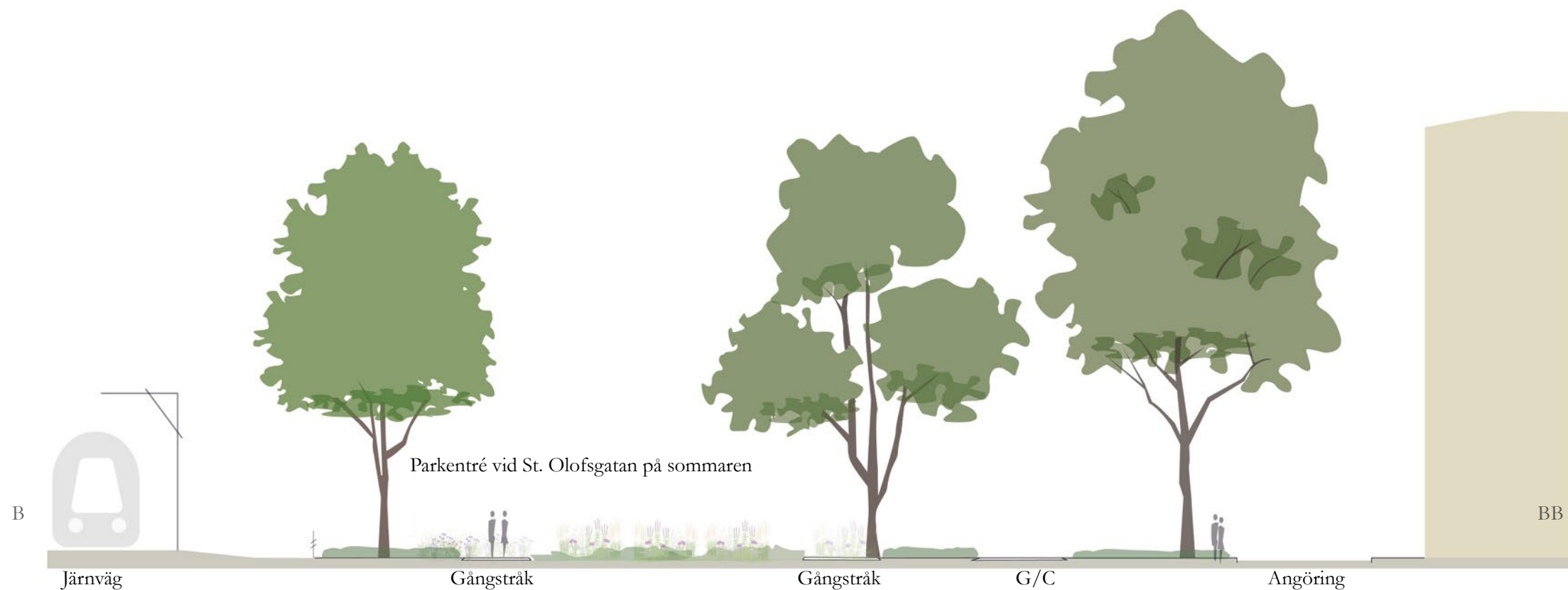
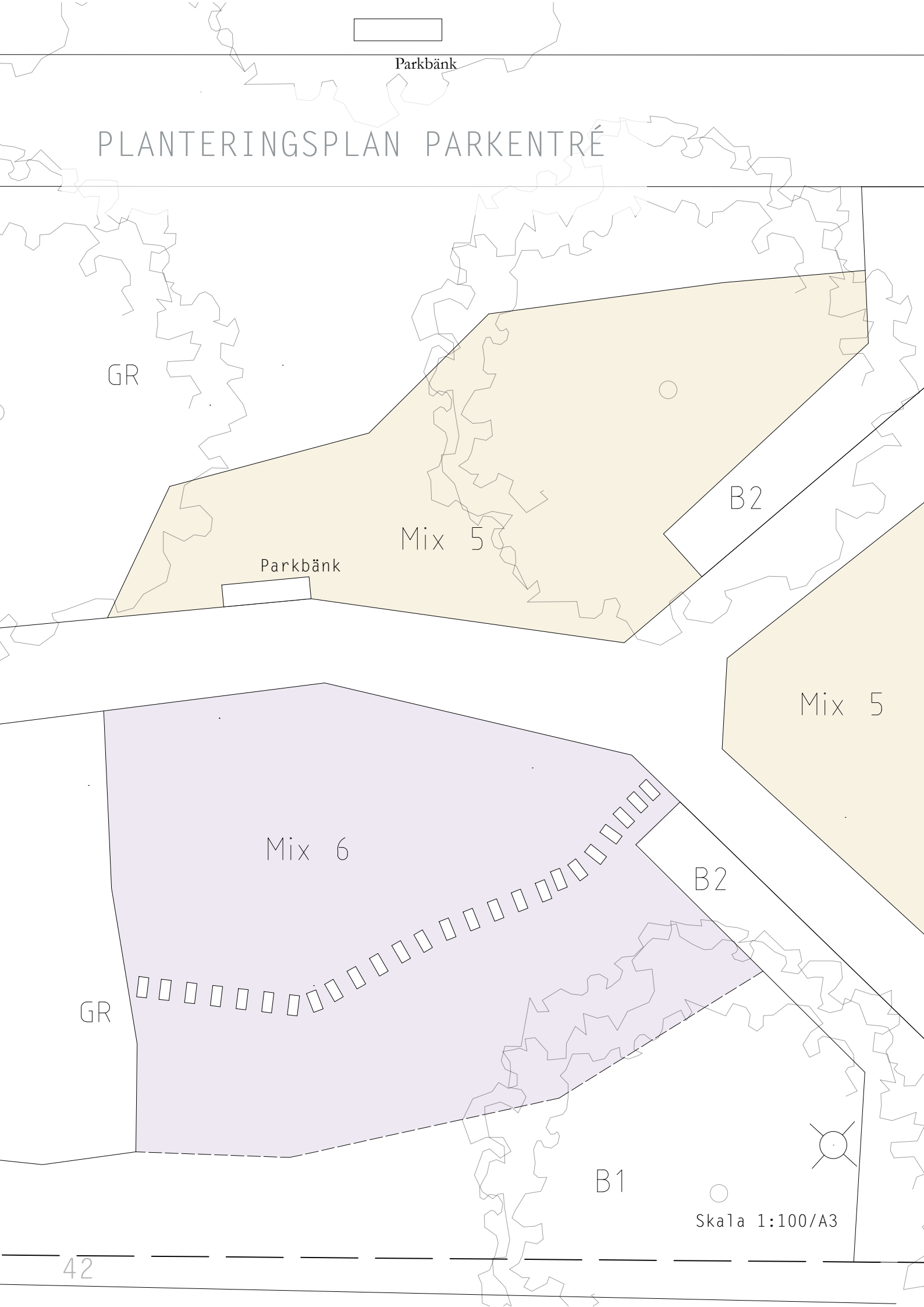

Fig. 53 - Sektion B-BB 1:200/A3

MIX 5 ENTRÉPLANTERING

Perenner					blomning och kvalitéer												
Art	Latin	Sv namn	höjd	%	anmärkning	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
P1	Actaea simplex 'Atropurpurea'	höstsilverax	120-200 cm	6	sätts i grupper om 3												
P2	Alchemilla mollis	jättedaggkäpa	30-50 cm	8													
P3	Bistorta affinis 'Superba'	bergormrot	20 cm	10													
P4	Calamagrostis x acutiflora 'Karl Foerster'	tuvrör	150 (180) cm	14	sätts i grupper om 3												
P5	Calaminta nepeta	stenkyndel	25-40 cm	8													
P6	Deschampsia cespitosa 'Goldtau'	tuvtätel	40-60 (110) cm	14													
P7	Heuchera 'Rex Lime'	alunrot	50 cm	8													
P8	Rudbeckia fulgida 'Goldsturm'	praktrudbeckia	60-80 cm	8													
P9	Stipa pennata	fjädergräs	30 (100) cm	16													
P10	Veronicastrum virginicum 'Album'	kransveronika	150 cm	8	sätts i grupper om 4												
				100													
Löök					blomning och kvalitéer												
Art	Latin	Sv namn	höjd	%	anmärkning	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
L1	Allium roseum	kvicklök	25-40 cm	10													
L2	Allium x hollandicum 'Purple Sensation'	purpurlök	100 cm	8	sätts i grupper om 3												
L3	Anemone blanda	balkansippa	8-10 cm	16													
L4	Camassia scilloides	präriehyacint	30-50 cm	10	sätts i grupper om 5												
L3	Crocus chrysanthus	bågarkrokus	6-10 cm	10													
L6	Crocus tommasinianus	snökrokus	5-8 cm	16													
L7	Crocus x tommasinianus 'Ruby Giant'	hybridsnökrokus	10 cm	10	sätts i grupper om 10												
	Galanthus nivalis	snödroppe	10-20 cm	20													
				100													

B1 - Spirea betulifolia ‘Tor’, björkspirea
B2 - Symphoricarpos ‘Arvid’, hybridsnöbär

Planteringen presenterar parkens entréer och utgörs av en kombination av arter från olika artblandningar som återfinns i parken.

Vår: Balkansippa, krokus och snödroppe hälsar välkommen till besökare.

Sommar: Planteringarna får ett friskt grönt bladverk.

Höst: Höstsilverax i kontrast till det i övrigt gröna bladverket. När den blommar lysas entréerna upp av vita spiror.

Vinter: Gräs behåller sin struktur och får sällskap av vinterståndare från höstsilverax och kransveronika.

Mix 5 höst

MIX 6 PLOMSTERPRAKT

Perenner						blomning och kvalitéer											
Art	Latin	Sv namn	höjd	%	anmärkning	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
P1	Agastache 'Black Adder'	anisisop	60-80 cm	5													
P2	Aster amellus	brittsommaraster	60 cm	5													
P2	Bistorta affinis 'Superba'	bergormrot	20 cm	5													
P3	Calamagrostis x acutiflora 'Karl Foerster'	tuvrör	150 (180) cm	5	sätts i grupper om 3												
P4	Calaminta nepeta	stenkyndel	25-40 cm	5													
P5	Deschampsia cespitosa 'Goldtau'	tuvtåtel	40-60 (110) cm	20													
P6	Echinacea purpurea 'Magnus'	röd rudbeckia	80-100 cm	5													
P7	Echinacea purpurea 'White Swan'	röd rudbeckia	80-100 cm	5													
P8	Echinops bannaticus 'Taplow Blue'	blå bolltistel	80 cm	5													
P9	Knautia arvensis	åkervädd	30-90 cm	5													
P10	Nepeta x fassenii 'Six Hills Giant'	kantnepeta	50 cm	5													
P11	Panicum virgatum 'Hänse Herms'	jungfruhirs	100 (130) cm	10	sätts i grupper om 3												
P12	Salvia nemorosa	stäppsalvia	50-70 cm	5													
P13	Stipa pennata	fjädergräs	30 (100) cm	15													
				100													
Löök						blomning och kvalitéer											
Art	Latin	Sv namn	höjd	%	anmärkning	jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
L1	Allium roseum	kvecklök	25-40 cm	10													
L2	Allium x hollandicum 'Purple Sensation'	purpurlök	100 cm	8	sätts i grupper om 3												
L3	Anemone blanda	balkansippa	8-10 cm	14													
L4	Camassia scilloides	präriehyacint	30-50 cm	10	sätts i grupper om 5												
L3	Crocus chrysanthus	bågarkrokus	6-10 cm	8													
L6	Crocus tommasinianus	snökrokus	5-8 cm	12													
L7	Crocus x tommasinianus 'Ruby Giant'	hybridsnökrokus	10 cm	8	sätts i grupper om 10												
L8	Eranthis hyemalis	vintergäck	5-12 cm	10													
L9	Galanthus nivalis	snödroppe	10-20 cm	10													
L10	Scilla siberica	rysk blåstjärna	10-20 cm	10													
				100													

Prärieplanteringarna täcker stora ytor i parken, inspirerade av gräsmarker och utgörs av en stor andel gräs. I kontrast till gräsens tuvor sträcker sig upprätt växande perenner mot himlen. Det kan vara rent vertikala spiror eller bollformade lökar som skapar blickfång genom planteringen.

Vår: Vårlökar som vintergäck, snödroppar, krokus och scilla

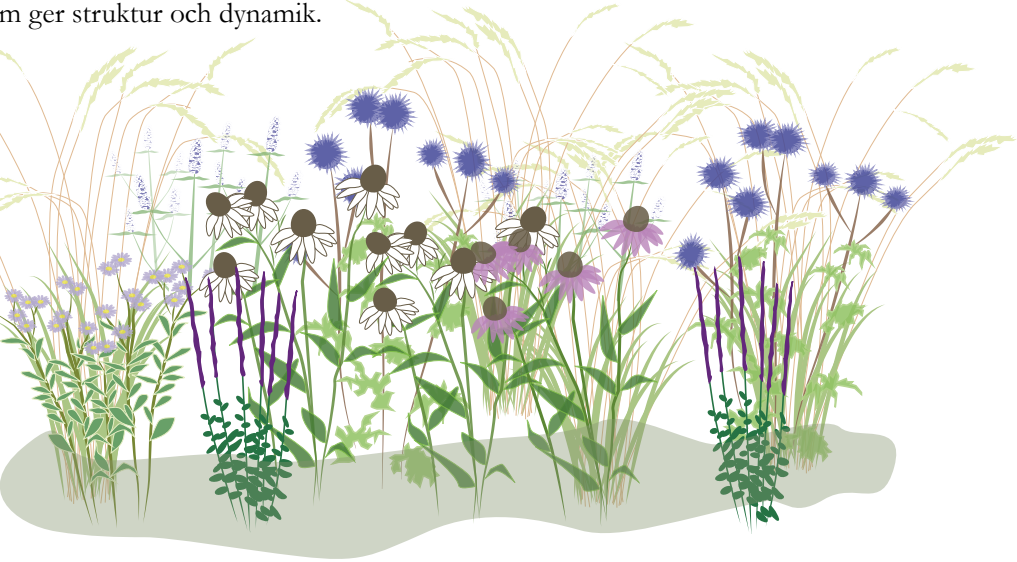
Sommar: En stor del av perennerna blommar i lila toner med inslag av rosa och vitt samt gult för kontrastverkan.

Höst: Gräs utgör en stor del av planteringens sammansättning. Tuvtåtel och fjädergräs väver ihop mixen och tuvrörets strikt upprätt form ger struktur och dynamik.

Aster och röd rudbeckia blommar in på hösten i lila, rosa och vitt och bolltistelns blå bollar utmärker sig i färg och form mot de andra perennerna.

Vinter: När vintern kommer har växterna vissnat ner, men kvar står vinterståndare från bolltistel och gräs som vittnar om den gångna växtsäsongen.

Mix 6 sensommar

DISKUSSION

Examensarbetets syfte var att gestalta en park som med naturlika perennplanteringar ger upplevelser för hela året. För att uppnå syftet formulerades två frågeställningar: Hur kan en park gestaltas på Österplan i Uppsala? Vilka arter är lämpliga för att ge upplevelser och kvalitéer under större delen av året?

Frågeställningarna besvarades genom en gestaltningsprocess grundad i teori kring naturinspirerad planteringsmetod och gestaltning av utemiljö. Genom arbetets olika delar undersökte jag hur detta skulle kunna gneomföras på Österplan i Uppsala. Detaljeringsgraden i arbetet hamnade kanske närmare ett konceptuellt förslag eller ett gestaltningsprogram än ett fullt gestaltningsförslag. Detta bedömdes vara rimligt med tanke på den valda platsens storlek och ramarna för ett examensarbete.

Arbetet är grundat i teori. Utan personlig erfarenhet från yrkeslivet är det svårt att säga huruvida de olika växtmixerna verkligen skulle fungera i en anlagd plantering. Avsaknad av egna erfarenheter behövde därför vägas upp med kunskap från andra håll genom att studera litteratur, verkliga projekt och kataloger från plantskolor.

METODDISKUSSION

Följande avsnitt diskuterar metodval och hur detta har fört processen framåt.

LITTERATURÖVERSIKT

Utgångspunkten för litteraturöversikten var *Naturalistic planting design* av Nigel Dunnett och *Planting in a post-wild world* av Thomas Rainer och Claudia West. Allt eftersom gestaltningen utvecklades uppmärksammades olika problem i behov av att lösas. Detta ledde till att ny litteratur behövde

läggas till i arbetet. Det är också tack vare denna process av ständigt inhämtande av kunskap som gestaltningen blev som den blev.

GESTALTNINGSARBETE

Nedan diskuteras gestaltningsmetodens olika delar och hur de påverkat arbetet.

Platsstudie

Det faktum att den valda platsen ligger i samma stad och relativt nära där jag bor, upplevdes fördelaktigt för arbetet, särskilt eftersom det funnits begränsade möjligheter att resa på grund av rådande pandemi (Covid-19). Rent generellt upplevde jag det som väldigt positivt att kunna besöka platsen när som helst och det stärkte gestaltningens koppling till verkligheten.

Referenser

Studier av referensplatserna bidrog med inspiration och konkreta exempel för gestaltning av en urban park. Gestaltningsfrågor som uppmärksammades under skissprocessen kunde ofta besvaras genom att gå tillbaka till dessa studier och leta efter exempel. Det gav arbetet en förankring i verkligheten, vilket annars kan vara lätt att förlora när man endast sitter och skissar själv.

Skissprocessen

Skissprocessen utgjorde en stor del av arbetet och den pågick i princip fram till dess att arbetet var färdigt. Kanske var det här som jag märkte den största skillnaden mellan att arbeta själv jämfört med att arbeta tillsammans med någon annan. Att arbeta ensam gav mig stor frihet att själv välja vilken riktning gestaltningsprocessen skulle ta, vilka skisser som var viktiga för den slutliga gestaltningen och vilka uttryck som olika växtkompositioner skulle ha. Däremot upplevde jag det stundtals svårt att föra arbetet vidare. Det svåra med att

jobba ensam är att man inte har någon att diskutera och bolla idéer med och det är lätt att fastna i gestaltningsproblem som kanske egentligen inte spelar så stor roll.

Skiss med penna och papper var en bra utgångspunkt för att testa många olika idéer. Skiss i modell gav en bättre känsla för skala och rumslighet men skalan på modellen visade sig vara begränsande för vad som passade att undersöka. Skala 1:400 lämpade sig väl för strukturskisser och layout för parken i stort, men var för utzoomad för att testa detaljlösningar.

Växtgestaltning

Det är svårt att säga huruvida de planteringstyper och mixer som föreslås i arbetet skulle vara hållbara på platsen eller ej. Rent teoretiskt skulle en plantering kunna fyllas med vilka växter som helst, utan vidare eftertanke. Kanske skulle de klara sig, kanske inte, men detta skulle inte vara hållbart för den offentliga planteringen. Genom att utgå från platsens förutsättningar och anpassa artvalet efter dessa bör sannolikheten för en lyckad växtgestaltning i teorin öka.

Gestaltningsförslaget

För att kunna göra ett växtgestaltningsförslag för Österplan krävdes en övergripande gestaltning och platsen behövde därför analyseras med båda dessa aspekter i åtanke. I arbetet resulterade det i en process med två fokus, men dessa kunde ändå vävas ihop till en komplett parkgestaltning. Ett alternativ hade varit att försöka hitta ett projekt med färdig övergripande gestaltning, där jag kunde applicera en växtgestaltning. Det hade möjliggjort ett mer detaljerat förslag och större fokus hade kunnat läggas på att till exempel skapa specifika upplevelser med växtgestaltningen.

Genom att presentera två planteringsplaner med tillhörande växtlistor och exempelbilder på växtmixer kunde en översiktlig bild ges av växtgestaltningen i parken. Endast

denna typ av redovisning skulle dock göra det svårt att få en klar bild över hur gestaltningen kan se ut på specifika platser. Därför blev perspektiv och sektioner ett bra komplement för att visa olika platsers karaktär och vad arbetet lett fram till.

RESULTATDISKUSSION

Arbetet visar hur en park på Österplan skulle kunna gestaltas med naturlika perennplanteringar. Genom att omvandla platsen från parkering till park skulle tillgången till rekreation och naturupplevelser i centrala Uppsala öka. Genom att använda naturlika perennplanteringar kan en stor artvariation introduceras på en plats där växtligheten främst utgörs av ett fåtal träd- och buskarter samt gräsmatta. Det skulle öka den biologiska mångfalden och samtidigt ge upplevelser för människor samt erbjuda habitat och föda för djur.

Gestaltningen visar att olika typer av rumslighet kan skapas med fysisk utformning såväl som växtgestaltning och hur dessa i samspel med varandra kan skapa en dynamisk park med upplevelser för alla säsonger.

På grund av olika omständigheter behövde tiden för examensarbetet förlängas från en termin till ett år med ett uppehåll från vår till sensommar, vilket var något som helt klart påverkade processen och därigenom resultatet. Negativa aspekter var framförallt att fördröjningen gjorde det svårt att återuppta arbetet och det ledde i sin tur till ytterligare tidsåtgång. Överlag upplever jag att förlängningen av arbetstiden, med ett längre uppehåll ungefär halvvägs igenom har varit positivt för resultatet. Det möjliggjorde platsbesök även under sommar och höst, vilket annars inte är möjligt för ett examensarbete som skrivs på vårterminen. Tack vare detta kunde jag se och visa en mer nyanserad bild av Österplan. En fördel som upplevdes med att göra examensarbetet under ett år var att jag fick möjlighet att uppleva hela växtsäsongen,

från vårlökar till sommarblomning och slutligen höstfärger och vinterkvaliteter. Det gav inspiration till min egen växtgestaltning och var något jag saknade under arbetets första tid från januari till mars.

FORTSATTA STUDIER

Nedan diskuteras olika aspekter som inte behandlades i examensarbetet, men som kan vara av intresse för utveckling av ämnet.

Även om målet med naturlika perennplanteringar är så låga skötselkrav som möjligt så krävs ändå skötsel. Särskilt i etableringsfasen är det viktigt med noggrann skötsel av planteringarna för att förhindra att ogräs söker sig till platsen. En utmaning kan då komma av den stora artvariationen. Eftersom det är många arter som växer på samma yta och vid olika tidpunkter måste förvaltningen utföras så att endast oönskade växter rensas bort och allt annat lämnas. Förvaltningssidan måste alltså ha stor kunskap om vad som förväntas växa på platsen.

Det kan antas vara kostsamt att anlägga en hel park med naturlika perennplanteringar om alla plantor ska sättas individuellt. Detta gäller såväl inköpskostnader som för arbetskostnad. Dock borde detta vara ett faktum för perennparker generellt och alltså inte specifikt för den typ av park som arbetet behandlar. En alternativ planteringsmetod kan vara frösädd på stora ytor och att kanske endast använda plantor på särskilt utvalda ytor, vid fokuspunkter där det är extra viktigt att få snabb volym och till exempel om ett särskilt uttryck eftersöks. Det skulle kunna möjliggöra en betydligt snabbare planteringsfas, men är inte något som jag har kunskap i och därför uteslöts den metoden från arbetet. En vidareutveckling av studien skulle kunna vara att ta fram

mer detaljerade planteringsplaner för gestaltningen. Arbetet förutsätter att perennerna sprids jämnt över ytorna, med vissa bestämmelser för särskilda arter. Nästa steg skulle vara att gestalta enskilda planteringsytor och då bestämma hur perennerna placeras ut inom dessa. Det skulle ge större möjlighet att skapa specifika upplevelser.

Fortsatta studier inom området skulle kunna behandla naturlika perennplanteringar för specifika ekosystemtjänster som till exempel dagvattenhantering. Det vore av intresse för att bidra med en bredare förståelse för hur grönska i städer kan gestaltas som en del i urbana ekosystem och hur de kan optimeras för olika tjänster.

REFERENSLISTA

Billbäck. (2017). Billbäck's plantskolekatalog

Boverket. (2019a). *Biologisk mångfald*.

Internetsida, tillgänglig:

<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/ekosystemtjanster/praktiken/mangfald/> [2021-01-04]

Dunnett, N. (2019). *Naturalistic planting design : the essential guide*. Bath: Filbert Press.

Dunnett, N. & Hitchmough, J. (2004). *The dynamic landscape : design, ecology and management of naturalistic urban planting*. London: Spon Press.

Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Washington, D.C: Island P.

Friends of the High Line. (2020a). *Design*.

Internetsida, tillgänglig: <https://www.thehighline.org/design/> [2020-09-01]

Friends of the High Line. (2020b). *Gardens*.

Internetsida, tillgänglig: <https://www.thehighline.org/gardens/> [2020-09-01]

Friends of the High Line. (2020c). *History*.

Internetsida, tillgänglig: <https://www.thehighline.org/history/> [2020-09-01]

Hansson, B. & Hansson, M. (2010). *Gräs & Bambu*. Andra upplagan. Babel förlag.

Hansson, B. & Hansson, M. (2017). *Perenner*. Fjärde upplagan. Babel förlag.

Hansson, B. & Hansson, M. (2019). *Lökar & Knölar*. Andra upplagan. Babel förlag.

Institutionen för stad och land (2019) *Perennkompendium*. SLU Uppsala

Nassauer, J. I. (1995). *Messy Ecosystems, Orderly Frames*. Landscape Journal, vol. 14 (2), pp. 161–170 The University of Wisconsin Press.

Naturvårdsverket (2017). *Ekosystemtjänsternas bidrag till god urban livsmiljö*.

Pdf, tillgänglig: <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6778-6.pdf?pid=20831>

Naturvårdsverket (2020) *Ekosystemtjänster*.

Internetsida, tillgänglig: <http://www.naturvardsverket.se/ekosystemtjanster> [2021-01-04]

Oudolf, P. & Kingsbury, N. (1999). *Designing with plants*. London: Conran Octopus.

Perenner.se (2020).

Internetsida, tillgänglig: <https://perenner.se/> [2020-12-20]

Rainer, T. & West, C. (2015). *Planting in a post-wild world : designing plant communities for resilient landscapes*. 1. ed. Portland, Oregon: Timber Press.

Robinson, N. (2011). *The planting design handbook*. Revised second edition. Farnham, Surrey: Ashgate.

Sjöman, H. & Slagstedt, J. (2015). *Träd i urbana landskap*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

SMHI. (2017). *Normal årsnederbörd*.

Internetsida, tillgänglig: <https://www.smhi.se/data/meteorologi/kartor/normal-arsnederbord> [2021-01-12]

Sveriges Arkitekter (2016). *Nominerade till Sienapriset 2016*.

Internetsida, tillgänglig: <https://www.arkitekt.se/nominerade-till-sienapriset-2016/> [2020-10-18]

Säve plantskola. (2020)

Internetsida, tillgänglig: <https://www.saveplantskola.se/> [2020-12-20]

Uppsala kommun. (2014). *Parkplan för Uppsala stad*.

Internetsida, tillgänglig: <https://www.uppsala.se/kommun-och-politik/dokumentsamlingar/parker-i-uppsala-riktlinjer-och-parkplan/>

Uppsala kommun. (2016a). *Uppsalas innerstadsstrategi - Stadsliv i mänsklig skala*. pdf, Tillgänglig: <https://www.uppsala.se/contentassets/389166b720314347aabf052b8c37066a/uppsalas-innerstadsstrategi.pdf>

Uppsala kommun. (2016b). *Översiktsplan 2016 för Uppsala kommun*. Tillgänglig: <https://www.uppsala.se/bygga-och-bo/samhallsbyggnad-och-planering/samhallsbyggnad-och-arkitektur/oversiktsplanering/#oversiktsplan-2016-for-uppsala-kommun>

Uppsala kommun. (2016b). *Översiktsplan 2016 för Uppsala kommun*. Tillgänglig: <https://www.uppsala.se/bygga-och-bo/samhallsbyggnad-och-planering/samhallsbyggnad-och-arkitektur/oversiktsplanering/#oversiktsplan-2016-for-uppsala-kommun>

Uppsala kommun. (2018). *Planskilda korsningar*.

Internetsida, tillgänglig: <https://bygg.uppsala.se/planerade-omraden/planskilda-korsningar/> [2020-03-02]

Uppsala kommun. (2020). *Kommunkartan*.

Internetsida, tillgänglig: <https://uppsalakommun.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=7e0838ec72a54d72bb9af9ef81021634>

BILDKÄLLOR

CC BY 2.0 Cristina Bejarano

<https://www.flickr.com/photos/cristinabe>

CC BY 2.0 miss pior

<https://www.flickr.com/photos/27280657@N0>

LICENSHANTERING FÖR BILDER:

CC BY 2.0

Länk till licens

<https://creativecommons.org/licenses/by/2.0/legalcode>